

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
VERSLO TEISĖS KATEDRA

KĘSTUTIS JASIULEVIČIUS

TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA
CIVILINĖS TEISĖS SPECIALIZACIJA

INDIVIDUALIOS ĮMONĖS BANKROTAS: TEORINĖS IR PRAKTINĖS PROBLEMOS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
Asist. Salvija Kairytė

Konsultantas -
Prof. Dr. Vytautas Pakalniškis

VILNIUS, 2006

TURINYS

Įvadas	3
1. Individualios įmonės materialinės atsakomybės aspektai, sąlygojantys bankroto ypatumus	5
1.1. Individuali įmonė ir jos turtas.....	5
1.2. Bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei pagrindai.....	8
1.3. Individualios įmonės atsakomybė, įmonei iškėlus bankroto bylą.....	12
2. Individualios įmonės ir jos savininko prievolių vykdymas, vykstant bankroto procedūrai	17
2.1. Bankrutuojančios individualios įmonės kreditoriai ir jų teisių įgyvendinimas.....	17
2.2. Individualios įmonės savininko kreditorių teisių įgyvendinimas, vykstant bankroto procesui.....	26
3. Individualios įmonės ir jos savininko prievolių vykdymas, likvidavus įmonę dėl bankroto	33
4. Teismų praktikos kaita individualių įmonių bylose	36
Išvados ir pasiūlymai	41
Literatūros sąrašas	44
Santrauka	49
Zusammenfassung	50

IVADAS

Rinkos ekonomikos sąlygomis bankrotas yra normalus rinkos ekonomikos reiškinys, skatinantis ekonominių santykių gyvybiškumą. Tinkamas bankroto teisinis reglamentavimas daro teigiamą įtaką visos ekonomikos stabilumui bei jos augimui, užtikrina kreditorių teisių apsaugą, sudaro sąlygas nemokumo sustabdymui, skatina investicijas.

Pabrėžtina tai, kad įmonių bankroto teisės instituto paskirtis: išspręsti praktines problemas, atsirandančias dėl to, kad ekonominių santykių subjektai nevykdo prievolių savo partneriams, o taip pat nevykdo savo mokestinių prievolių. Taigi, šio instituto pagalba siekiama, visų pirma, užtikrinti ekonomikos gyvybingumą ir atkurti ūkinį - finansinį pajėgumą tų rinkos subjektų, kurių sunkumai yra laikino pobūdžio, antra – nedelsiant pašalinti iš apyvartos nemokius subjektus, kurie nesugeba organizuoti rentabilios savo veiklos, tai yra tapo nemokūs.

Pirmosios bankroto bylos Lietuvoje pradėtos kelti nuo 1993 metų. Per šį laiką sukaupta nemažai patirties, leidžiančios atlikti tam tikrus apibendrinimus. Bankroto bylos iškėlimas jau tapo įprasta teismo procedūra, padedančia spręsti įsisenėjusių skolų problemas.

Šiuo metu galiojančio Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo¹ paskirtis yra reglamentuoti juridinių asmenų bankroto procesą. Šis įstatymas yra taikomas ir individualioms įmonėms.

Individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo, viena iš ūkinės veiklos vykdymo formų.

Kaip rodo Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų apžvalgos, pastoviai didėja Individualių įmonių bankrotų skaičius.

2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995
204	151	118	100	48	19	10	1	3	7	3

1 lentelė: Bankrutuojančios ir bankrutavusios individualios įmonės 1993-2005 m.²

Remiantis Juridinių asmenų registro duomenimis, (2005 m.) iš viso yra įregistruoti 289237 įvairios teisinės formos juridiniai asmenys, o iš jų – 161873 individualios įmonės. Individualios įmonės sudaro 56 proc. visų Juridiniam asmenų registre registruotų juridinių asmenų. Atsižvelgiant į tai, kad šiandien Lietuvos įmonėms jau reikia konkuruoti su Europos Sąjungos įmonėmis, kad pastebimi akivaizdūs kooperacijos ir koncentracijos procesai,

¹ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010. Aktualė redakcija.

² Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų apžvalgos // <http://www.bankrotodep.lt/Apzvalgos.php>. Prisijungimo laikas: 2006-06-07.

apsunkinantys smulkių ūkio subjektų egzistenciją rinkoje, galime tikėtis, kad individualių įmonių bankrotų skaičius artimiausiu metu tik didės. Todėl jau šiandien tampa aktuali šio darbo tema: Individualios įmonės bankrotas: teorinės ir praktinės problemos.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvoje galiojantys teisės aktai reglamentuojantys individualios įmonės bankroto problemas nėra visiškai išbaigti, beveik nėra teisės srities mokslinių straipsnių nagrinėjančių šią problemą, o teismų praktika prieštaringa. Iš pirmo žvilgsnio gali susidaryti įspūdis, kad tarp individualios įmonės bankroto procedūras reglamentuojančių teisės normų yra kolizijos ar egzistuoja teisės spragos.

Darbo problemą ketinama nagrinėti iškeliant **hipotezę**, kad galiojantis Įmonių bankroto įstatymas nepakankamai reglamentuoja individualios įmonės, kaip neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, bankroto procedūras, dėl to, vykdant individualios įmonės bankroto procedūras praktikoje, kyla problemų.

Nagrinėjimo **objektas** – Individualios įmonės bankrotas.

Šio darbo **tikslas** yra išanalizuoti teorines ir praktines problemas, kylančias dėl individualios įmonės materialinės atsakomybės, įmonei iškelus bankroto bylą ir pateikti siūlymus, kaip galima būtų tobulinti galiojančius teisės aktus, reglamentuojančius individualios įmonės bankrotą, bei jos savininko, kaip fizinio asmens, materialinę atsakomybę.

Siekiant šio tikslo, iškeliami tokie **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti individualios įmonės ir jos savininko materialinės atsakomybės teisinio reglamentavimo ypatumus, įtakančius bankroto procesą.
2. Išanalizuoti bankrutuojančios individualios įmonės, jos ir įmonės savininko kreditorių interesų gynimą, kai individualiai įmonei yra iškelta bankroto byla.
3. Išanalizuoti individualios įmonės ir jos savininko prievolių pasibaigimą, likvidavus individualią įmonę dėl bankroto.
4. Išanalizuoti egzistuojančius teismų praktikos prieštaravimus individualių įmonių bankroto bylose.

Darbe naudojamosi lyginamuoju, įstatymo leidėjo ketinimų, apibendrinimo, sisteminės analizės tyrimo metodais.

Rašant darbą, remtasi Lietuvos teisininkų paskelbtais moksliniais darbais apie bankrotą, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos Apeliacinio Teismo nutartimis. Buvo naudojamosi Lietuvos Respublikos norminiais teisės aktais, Europos Sąjungos Tarybos reglamentu, Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos informacija.

Magistro baigiamojo darbo struktūrą sudaro įvadas, keturios dalys, išvados, literatūros sąrašas bei santrauka lietuvių ir vokiečių kalbomis.

1. INDIVIDUALIOS ĮMONĖS MATERIALINĖS ATSAKOMYBĖS ASPEKTAI, SĄLYGOJANTYS BANKROTO YPATUMUS

1.1. Individuali įmonė ir jos turtas

Individualios įmonės bankroto ypatumus lyginant su kitomis įmonių rūšimis, visų pirma lemia tai, kad jos materialinės atsakomybės teisinis reglamentavimas turi ypatumų, išskiriančių ją iš kitų juridinių asmenų. Todėl pirmiausia turime aptarti, kas tai yra individuali įmonė ir jos turtas.

Šiuo metu Lietuvoje individualių įmonių steigimą, jų veiklą ir šių įmonių savininkų teises ir pareigas reglamentuoja Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas, Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas ir kiti norminiai teisės aktai. 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojęs naujas Civilinis kodeksas³ individualią įmonę įvardina kaip privatų juridinį asmenį, kurio tikslas tenkinti privačius interesus. Taigi, individuali įmonė yra savo pavadinimą turinti įmonė, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme. 2004 m. sausio 1 d. įsigaliojęs Individualių įmonių įstatymas⁴ nustato, kad individualią įmonę gali steigti tik vienas fizinis asmuo, kuris nuo įmonės įregistravimo juridinių asmenų registre momento laikomas individualios įmonės savininku. Minėto įstatymo 6 straipsnis nurodo, kad individualioje įmonėje yra tik vienas savininkas - fizinis asmuo, kuris negali būti kitos individualios įmonės savininku.

Individualių įmonių įstatymas savininką apibrėžia kaip vieną veiksnų fizinį asmenį, galintį turėti civilines teises ir pareigas, o Civilinio kodekso 2.45 straipsnis nurodo, kad juridinio asmens dalyvis yra asmuo, kuris turi nuosavybės teisę į juridinio asmens turtą, arba asmuo, kuris nors ir neišsaugo nuosavybės teisių į juridinio asmens turtą, bet įgyja prievolinių teisių ir (ar) pareigų, susijusių su juridiniu asmeniu. Iš karto galime pastebėti, kad sąvokos dalyvis ir savininkas nėra tapačios. Nagrinėjant šį kodekso straipsnį matyti, kad dalyvio sąvoka yra platesnė už savininko sąvoką, nes ir kiti asmenys gali įgyti nuosavybės teisių į individualios įmonės, kaip juridinio asmens, turtą arba prievolinių teisių ir (ar) pareigų, susijusių su įmone. Tokiu teisių įgijimo atveju galime laikyti santuokos sudarymą. Civilinio kodekso 3.82 straipsnyje nurodyta, kad, jeigu sutuoktiniai nėra sudarę vedybų sutarties, jų turtui taikomas įstatymų nustatytas sutuoktinių turto teisinis režimas. Įstatymų nustatytas sutuoktinių turto teisinis režimas reiškia, kad turtas, sutuoktinių įgytas po santuokos sudarymo, yra jų bendroji jungtinė nuosavybė (kuomet nuosavybės dalys nėra nustatytos). Susituokus, įgytas turtas tampa bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, nesvarbu, kieno vardu jis įgytas. Ginčo atveju nėra

³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262. Aktualioji redakcija.

⁴ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 112-4991. Aktualioji redakcija.

vienas sutuoktinis neprivalo įrodinėti susituokus įgyto turto bendrumo, nes galioja prezumpcija, kad turtas yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, kol nėra įrodyta, jog jis yra asmeninė vieno sutuoktinio nuosavybė.

Civilinio kodekso 3.88 straipsnio 1 dalies 4 punktas bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe pripažįsta įmonę ir iš jos veiklos gaunamas pajamas, jeigu verslu abu sutuoktiniai pradėjo verstis po santuokos sudarymo. Šiuo atveju individualios įmonės savininko sutuoktinis, kaip ir pats savininkas yra individualios įmonės dalyviai.

Pagal šeimos teisės normas dalinant turtą, (pavyzdžiui nutraukiant santuoką) įmonė bei pajamos, gautos iš įmonės veiklos, turi būti dalijamos kaip ir kitas santuokoje įgytas turtas. Taigi, dalyviui (ne savininkui pagal Individualių įmonių įstatymą) atsiranda ne tik teisės į įmonės pajamas bei valdymą, bet ir pareigos.

Nereikia pamiršti, kad individualios įmonės materialinės atsakomybės teisinis reglamentavimas turi ypatumų, išskiriančių ją iš kitų juridinių asmenų. Asmenims, pasirenkantiems šią įmonių rūšį, pirmiausia reikėtų atkreipti dėmesį į Civilinio kodekso 2.50 straipsnį, kuris nustato, kad „tai neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo“. O tai reiškia, kad, jeigu individualios įmonės prisiimtoms prievolėms įvykdyti neužteks įmonei nuosavybės teise priklausančio turto, už jos prievoles privalės atsakyti juridinio asmens dalyvis. Vadinas, galime teigti, kad dalyvio atsakomybė už įmonės prievoles yra subsidiari. Jis privalės atsakyti už įmonės prievoles tik po to, kai bus panaudotas visas įmonės turtas išipareigojimams padengti ir jo pritruks.

Pagrindine dalyvio pareiga reikėtų laikyti jo atsakomybę už individualios įmonės skolas. Kaip jau išsiaiškinome, individualios įmonės dalyviu gali būti ir daugiau kaip vienas fizinis asmuo. Tokiu būdu jų tarpusavio atsakomybė yra solidari, o tai reiškia, kad išieškojimas gali būti nukreipiamas ir į vieno, ir į kito sutuoktinio turtą.

Pagal Individualių įmonių įstatymo 10 straipsnį ir Civilinio kodekso 5.72 straipsnį įmonė yra paveldima. Taip pat pagal Civilinio kodekso 1.110 straipsnį individuali įmonė yra laikoma nekilnojamu daiktu ir gali būti civilinių teisinių santykių objektu bei dalyvauti civilinėje apyvartoje. Individualios įmonės pirkimą pardavimą reglamentuoja Civilinio kodekso 6.402 straipsnis.

Individualių įmonių įstatymo 8 straipsnis numato, kad turtas įmonei priklauso nuosavybės teise. Tai reiškia, kad individualios įmonės savininko turtas yra atskirtas nuo individualios įmonės turto, t. y. įmonės turtas nėra tapatinamas su įmonės savininko turtu.

Individualios įmonės turtas yra individualios įmonės nuosavybėn perduotas jos savininkui asmeninės nuosavybės teise priklausęs turtas, taip pat turtas, įgytas individualios įmonės vardu.

Perduodamas individualiai įmonei arba paimdamas iš individualios įmonės pinigus ar kitą turtą, individualios įmonės savininkas surašo ir pasirašo pinigų ar kito turto perdavimo, ar paėmimo dokumentus. Visais atvejais, kaip elgtis su individualiai įmonei nuosavybės teise priklausančiu turtu ir savininkui, kaip fiziniam asmeniui, nuosavybės teise priklausančiu turtu, sprendžia pats savininkas – fizinis asmuo.

Aukščiau paminėtos taisyklės yra taikomos tik tam savininko turtui, kuris priklauso jam asmeninės nuosavybės teise. Jeigu turtas priklauso individualios įmonės savininkui ir jo sutuoktiniui bendrosios nuosavybės teise, tai toks turtas perduodamas individualiai įmonei patikėjimo teise, jeigu sutuoktiniai nesusitaria kitaip. Tačiau sutuoktiniai gali susitarti ir turtą, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, perduoti individualiai įmonei nuosavybėn. Šiuo atveju, kai įmonė ir jos duodamos pajamos priklauso abiem sutuoktiniams bendrosios jungtinės nuosavybės teise, kaip elgtis su individualiai įmonei nuosavybės teise priklausančiu turtu ir sutuoktiniams bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausančiu turtu, sprendžia sutuoktiniai.

Žinoma, individuali įmonė turtą nuosavybės teise gali įgyti ir kitais civilinio kodekso 4.47 straipsnyje numatytais pagrindais.

Reikia pažymėti, kad iki 2004 m. sausio 1 d. individualių įmonių veiklą reglamentavo Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas⁵. Pagal minėto įstatymo 7 straipsnį individuali (personalinė) įmonė nuosavybės teise priklausė fiziniam asmeniui ar keliems fiziniams asmenims bendrosios jungtinės nuosavybės teise, ir jos turtas buvo neatskirtas nuo įmonininko turto. Pagal įmonės prievolės įmonininkas atsakė visu savo turtu, net ir po įmonės likvidavimo. Individuali (personalinė) įmonė iki 2001 m. liepos 1 d. neturėjo ir juridinio asmens teisių. Susidaro įspūdis, kad individuali (personalinė) įmonė neturi požymių būdingų įmonei, kaip juridiniam asmeniui. Tokios pozicijos laikėsi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėdamas civilinę bylą pagal ieškovo A. K. kasacinį skundą dėl Kauno apygardos teismo Civilinių bylų kolegijos 2000 m. gruodžio 20 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje⁶ pagal ieškovo A. K. ieškinį atsakovams L. K., L. K. firmai „Aleta“, UAB „Aleta“ dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais. Teismas konstatavo, kad ta aplinkybė, kad komersantas, užsiimantis verslu individualios (personalinės) įmonės forma, privalo laikytis tam tikrų reikalavimų, taikomų pelno siekiantiems juridiniams asmenims – įregistruoti individualią (personalinę) įmonę, vesti įmonės balansą, suteikti įmonei firmos vardą, nėra pagrindų teigti teisinių santykių subjektu esant individualią (personalinę) įmonę, o ne fizinį asmenį – verslininką. Tokiais atvejais žodis „įmonė“ suprantamas ne kaip savarankišką teisinių santykių subjektą žyminti sąvoka, o kaip fizinio asmens verslo teisinė forma.

⁵ Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 14-395.

⁶ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, civilinė byla Nr. 3K-3-445/2001 m.

Apibendrinant, galima teigti, kad individualios įmonės turtas ir savininko turtas yra atskirtas, tačiau individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo ir, susiklosčius tam tikroms aplinkybėms, t.y., kai įmonės prievolės įvykdyti neužteks įmonės turto, savininkas (dalyvis) turės atsakyti visu savo turtu už individualios įmonės prievoles.

1.2. Bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei pagrindai

Bankrotas yra svarbus ekonominės sistemos elementas, todėl šis institutas jau seniai yra žinomas daugelyje rinkos ekonomikos valstybių. Žodis „bankrotas“, pagal tarptautinių žodžių žodyną⁷ reiškia negalėjimą išsimokėti skolų. Bankrotas atlieka ir individualios įmonės eliminavimo iš ekonominio gyvenimo, ir skatinamąją, įmonės verslo pertvarkymo funkciją, kuri naudinga vartotojui. Todėl labai svarbu laiku nustatyti bankroto bylos iškėlimo pagrindus ir bankroto procedūras reglamentuoti taip, kad kuo mažesnius nuostolius patirtų visi procese dalyvaujantys asmenys: kreditoriai, savininkai, darbuotojai.⁸

Bankroto turinį sudaro tiek procesinės, tiek ir materialinės teisės normos.⁹ Procesinės teisės normos reguliuoja proceso eigą, o materialinės – bankroto bylos iškėlimo pagrindus, skolininko nuosavybės teisių apribojimus, įmonės valdymo organų likimą, kreditorių apsaugą ir panašiai. Bankroto santykius Lietuvoje reglamentuojančios teisės normos yra įtvirtintos Civiliniame ir Civilinio proceso kodeksuose, Lietuvos Respublikos įmonių bankroto ir Įmonių restruktūrizavimo įstatymuose. Taip pat kituose antriniuose teisės šaltiniuose.

Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo¹⁰ 1 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad bankroto procedūras reglamentuojantis įstatymas taikomas visoms įmonėms, viešosioms įstaigoms, bankams ir kredito unijoms, įregistruotoms Lietuvos Respublikoje. Taigi, Lietuvoje bankroto procedūros taikomos ne visiems juridiniams asmenims ir visiškai netaikomos fiziniams asmenims, nors Lietuvos įstatymai suteikia teisę ūkine – komercine veikla užsiimti ir fiziniams asmenims.

Individualiai įmonei, kaip ir kitiems juridiniams asmenims, bankroto procedūros taikomos tokia pačia tvarka. Todėl pirmiausia turime aptarti sąlygas, kurioms esant individualiai įmonei gali būti iškelta bankroto byla. Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 5 dalyje yra numatytos dvi sąlygos, kurias nustačius, įmonei gali būti keliama bankroto byla.

⁷ Kvietkauskas V. ir kiti. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985. P. 62.

⁸ Kiršienė J., Pakalniškis V. ir kiti. Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004. P. 203.

⁹ Bernotaitė K. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai // Jurisprudencija. 2005, Nr.77(69). P. 13.

¹⁰ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010. Aktuali redakcija.

Pirma sąlyga. Individuali įmonė yra nemoki, arba įmonė daugiau kaip tris mėnesius vėluoja išmokėti darbuotojams atlyginimą. Kaip matome, ši sąlyga susideda iš dviejų dalių, kurios yra savarankiškos ir tarsi viena nuo kitos nepriklausomos. Nustačius bent vienos dalies egzistavimo aplinkybes, atsiranda juridinis pagrindas bankroto bylos inicijavimui. Reikia pabrėžti, kad individualios įmonės nemokumas – tai tokia individualios įmonės būseną, kai ji neatsiskaito su kreditoriais, praėjus trims mėnesiams po termino, nustatyto įmonės įsipareigojimams įvykdyti, arba praėjus tokiam pat terminui po kreditoriaus reikalavimo įvykdyti įsipareigojimus, jeigu sutartyse terminas nebuvo numatytas, ir pradelsti individualios įmonės įsipareigojimai viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės. Iš teorinės pusės toks individualios įmonės nemokumo apibūdinimas yra pakankamas ir aiškus bei nesunkiai nustatomas faktiškai.

Įstatymų leidėjas labai apdairiai numatė galimybę prie ypatingų kreditorių priskirti individualios įmonės darbuotojus, nes, jeigu individuali įmonė daugiau kaip tris mėnesius vėluoja išmokėti darbuotojams atlyginimą, jie įgauna teisę kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo. Tai yra natūralu, nes tam ir eina žmogus į darbą, kad gautų darbo užmokestį ir iš jo galėtų pragyventi. Deja, nepavyko surasti informacijos, ar buvo iškelta bent viena bankroto byla Lietuvoje, kai individuali įmonė buvo moki, bet nemokėjo daugiau kaip tris mėnesius darbo užmokesčio savo darbuotojams. Kita vertus, dėl neišmokėto atlyginimo individualios įmonės darbuotojai turi teisę kreiptis pagalbos į valstybės institucijas (pavyzdžiui Valstybinę darbo inspekciją¹¹) arba su civiliniu ieškiniu į teismą.

Antra sąlyga. Individuali įmonė viešai paskelbė arba kitaip pranešė kreditoriui, kad negali atsiskaityti su juo ir (ar) neketina vykdyti savo įsipareigojimų.

Mūsų nuomone, šios antrosios sąlygos egzistavimas įstatyme kelia tam tikrų abejonių jos tikslingumu. Visų pirma, nėra aiškos sąvokos „negali atsiskaityti su kreditoriumi“ ir „neketina vykdyti savo įsipareigojimų“. Kyla klausimas, kodėl individuali įmonė negali atsiskaityti, kodėl individuali įmonė neketina vykdyti savo įsipareigojimų: ar todėl, kad egzistuoja objektyvios teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus atitinkančios sąlygos, ar, tiesiog, įmonė piktybiškai ignoruoja kreditorių ir elgiasi nesąžiningai jo atžvilgiu. Tačiau pagal Įmonių bankroto įstatymo 6 straipsnį šiuo atveju bankroto bylos negali inicijuoti kreditorius, o tokią teisę pagal minėto įstatymo 8 straipsnį turi tik individualios įmonės savininkas ar individualios įmonės vadovas.

Palyginus pirmosios bankroto bylos iškėlimo sąlygos turinį su antrosios sąlygos turiniu, darytina išvada, kad pagal antrąją sąlygą bankroto byla gali būti inicijuojama, kai:

¹¹ Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 102-4585. Aktualioji redakcija.

1. Individuali įmonė neatsiskaito su kreditoriumi dar nesuėjęs trijų mėnesių terminui, po nustatyto įmonės įsipareigojimų įvykdyti laikotarpio pabaigos ir, (ar),

2. Individualios įmonės pradelsti įsipareigojimai neviršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės.

Tokia situacija, kai individualios įmonės savininkas viešai paskelbia, kad negali atsiskaityti su kreditoriumi ir (ar) neketina vykdyti savo įsipareigojimų ir inicijuoja bankroto bylos iškėlimą, suteikia jam, kaip skolininkui, privilegijas kreditoriaus atžvilgiu.

Mūsų nuomone, skolininko, šiuo atveju individualios įmonės, atsikaitymo laikotarpis su kreditoriumi turėtų būti vienodas, o tuo atveju, kai individualios įmonės skolos neviršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės, tai neturėtų būti pagrindas bankroto bylos iškėlimui. Šiuo atveju kreditorius savo skolas galėtų išsiieškoti, pateikdamas teismui civilinį ieškinį su prašymu taikyti laikinas apsaugos priemones ieškiniui užtikrinti, o individualios įmonės savininkas turėtų ieškoti būdų, kaip įmonės veiklą paversti pelninga.

Bankroto bylos iškeliama ir nagrinėjama Civilinio proceso kodekso¹² nustatyta ginčo teisenos tvarka, išskyrus išimtis, kurias numato Įmonių bankroto įstatymas. Įmonių bankroto įstatymas nenumato išimčių individualios įmonės atžvilgiu, todėl jai taikomos visos bendros nuostatos. Taigi, individualios įmonės bankroto procesas gali vykti teismo ir ne teismo tvarka. Ne teismo tvarka - kai egzistuoja kartu dvi sąlygos:

1. Teismuose nėra iškelta bylų, kuriose šiai įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai, tarp jų reikalavimai, susiję su darbo santykiais, taip pat, jei iš įmonės nėra išieškoma pagal vykdomuosius dokumentus;

2. Tam pritaria kreditoriai, kurių reikalavimų suma vertine išraiška sudaro ne mažiau kaip 4/5 visų įmonės turimų įsipareigojimų, įskaitant ir tuos, kurių mokėjimo terminai nepasibaigę, sumos.

Bankroto procesas ne teismo tvarka vyksta retai, nes tarp skolininko (šiuo atveju individualios įmonės) ir kreditorių bei tarp pačių kreditorių reikia didelio tarpusavio pasitikėjimo ir nuolaidų vieni kitiems.

Kai bankroto bylos iškėlimas vyksta teisme, bankroto bylą iškelia ir nagrinėja vietovės, kurioje yra individualios įmonės buveinė, apygardos teismas.

Remiantis Įmonių bankroto įstatymo 5 straipsniu, pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei pateikti teismui turi teisę tik kreditorius, savininkas ir individualios įmonės vadovas. Kaip matome, sąrašas yra baigtinis, ir niekam daugiau tokia teisė nėra suteikta. Protinga, teisinga ir niekam nekyla abejonių dėl to, kad kreditorius turi teisę inicijuoti bankroto bylos iškėlimą. Manome, kad šiuo atveju nekyla didesnių nei teorinių, nei praktinių problemų.

¹² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340. Aktualė redakcija.

Kyla klausimas, kodėl teisė pateikti pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo suteikta tik individualios įmonės savininkui? Juk pagal Civilinio kodekso 2.50 straipsnio 4 dalį už individualios įmonės skolas atsako ir jos dalyviai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėtose civilinėse bylose¹³ suformulavo tokią praktiką, kad, kai individuali įmonė įsteigta santuokos metu, ji iš esmės yra šeimos verslas: verslui yra naudojamas bendras sutuoktinių turtas, jų fizinis ir intelektualinis darbas, o iš jos veiklos gaunamos pajamos naudojamos visos šeimos poreikiams tenkinti. Dėl to ir iš individualios įmonės, įsteigtos santuokos metu, veiklos atsiradusios prievolės turi būti laikomos bendromis sutuoktinių prievolėmis, ir jos turi būti tenkinamos iš sutuoktinių bendro turto. Vienareikšmiškai konstatuojama, kad materialinė atsakomybė tenka individualios įmonės dalyviams, bet bankrotą gali inicijuoti tik savininkas, o juo pagal Individualių įmonių įstatymo 6 straipsnio 2 dalį gali būti tik vienas fizinis asmuo. Vadinas, vienas iš sutuoktinių valdo individualią įmonę ir atsako už jos skolas, o kitas sutuoktinis tiesiogiai nevaldo įmonės, bet tiesiogiai atsako už individualios įmonės skolas savo turtu. Tokia situacija yra neteisinga ir reikia konstatuoti, kad šie santykiai nėra iki galo teisiškai sureguliuoti. Tai akivaizdi Įmonių bankroto įstatymo spraga. Manome, kad būtina keisti Įmonių bankroto įstatymo nuostatas ir suteikti teisę individualios įmonės dalyviui pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo. Tam tikrų abejonių kelia suteikta teisė individualios įmonės vadovui inicijuoti bankroto bylos iškėlimą. Kaip pažymėjo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas individualios įmonės veikla iš esmės yra šeimos verslas, ir pagal Civilinio kodekso 1.110 straipsnį individuali įmonė yra turtinis kompleksas, ir, kaip toks, yra nuosavybės teisės objektas. Todėl susidaro teisinė situacija, kai pašalinis, laisvai samdomas asmuo, sprendžia, ką daryti su bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, neatsiklausiant jų nuomonės.

Apibendrinant, galima pasakyti, kad reikėtų tobulinti Įmonių bankroto įstatymą, numatant, kad bankroto byla būtų keliama tik nemokiai individualiai įmonei ar įmonei, kuri daugiau kaip tris mėnesius vėluoja išmokėti darbuotojams atlyginimą, ir pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo turėtų teisę pateikti ne tik individualios įmonės savininkas, bet ir jos dalyvis.

¹³ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, civilinės bylos Nr. 3K-3-705/2003 m., Nr. 3K-3-512/2004 m., Nr. 3K-3-383/2005 m.

1.3. Individualios įmonės atsakomybė, įmonei iškėlus bankroto bylą

Individualiai įmonei tapus nemokia ir teismui pripažinus tokią individualios įmonės būseną, jau iškeliant individualiai įmonei bankroto bylą tampa aišku, jog įmonė nebus pajėgi įvykdyti visų savo turtinių įsipareigojimų arba, geriausiu atveju, negalės įvykdyti šių įsipareigojimų laiku. Reiškia, kad bus pažeistos kažkieno teisės, nes bankrutuojanti individuali įmonė negalės tinkamai įvykdyti savo pareigų. Esant tokiai situacijai, labai svarbu, kad visi nukentėtų kuo mažiau ir patirtų minimalius nuostolius, nes be jų šiuo atveju apsieiti nebeįmanoma. Todėl būtina prisiminti, kad įmonių bankroto institutas savo paskirtį galės įgyvendinti tik tuomet, jeigu bankroto procedūros bus vykdomos griežtai laikantis proceso koncentruotumo ir ekonomiškumo principų¹⁴, kurie Įmonių bankroto įstatyme yra užtikrinti nustatant tikslus ir glaustus terminus atskiroms bankroto procedūroms atlikti, tiksliai reglamentavus bankroto proceso dalyvių teises ir pareigas, teisių bei pareigų įgyvendinimo tvarką, pagrįstą visų kreditorių lygybės, skolininko bei kreditorių interesų pusiausvyros principu. Vadinasi, galima teigti, kad bankroto įstatymo normos - tai iš esmės viešosios teisės normos, nes daug bankroto teisės normų yra imperatyvaus pobūdžio.

Įsiteisėjus teismo nutarčiai dėl bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei, įmonėje įvyksta milžiniški pasikeitimai. Atsiranda Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 1-7 punktuose išvardintos pasekmės: individualios įmonės savininkas ir (ar) individualios įmonės vadovas privalo perduoti administratoriui įmonės turtą; individualios įmonės savininkas ir (ar) individualios įmonės vadovas netenka savo įgaliojimų į individualios įmonės valdymą; draudžiama vykdyti visas finansines prievoles, neįvykdytas iki bankroto bylos iškėlimo, įskaitant palūkanų, netesybų, mokesčių ir kitų privalomųjų įmokų mokėjimą, išieškoti skolas iš šios įmonės teismo ar ne ginčo tvarka ir kt. Visų šių priemonių būtina imtis, kad būtų kuo geriau apsaugoti su individualia įmone turtiniais santykiais susijusių asmenų interesai, ir dėl įmonės nemokumo patirti nuostoliai būtų kiek įmanoma mažesni. Juk galutinis bankroto proceso tikslas yra atsiskaityti su kreditoriais.

Individuali įmonė, iškėlus jai bankroto bylą, toliau išlieka juridiniu asmeniu, nors jos teisnumas tampa apribotas įstatymu, įmonės veikla yra kontroliuojama teismo, įmonę valdo naujai paskirtas administratorius, kurio veiksmų laisvė savarankiškai priimti sprendimus sąlyginai yra ribota. Individualios įmonės savininkas ir - jeigu yra - įmonės vadovas netenka visų savo įgaliojimų valdyti įmonę, ir jų funkcijas atlieka teismo paskirtas administratorius. Kitaip

¹⁴ Driukas A. ir Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T.1. P. 388 - 407.

tariant, savininkas yra nušalinamas nuo visų įmonės reikalų, kad jis negalėtų daryti įtakos individualios įmonės valdymui.

Kitas labai svarbus juridinis faktas yra tas, kad individualios įmonės savininkas perduoda teismo paskirtam administratoriui visą įmonės turtą pagal finansinę atskaitomybę, sudarytą įmonės bankroto bylos iškėlimo dienos duomenimis, ir visus dokumentus. Tokiu būdu individualios įmonės savininkas netenka teisės valdyti, naudoti bei disponuoti individualios įmonės turtu. Minėtas nuosavybės teisių apribojimas yra svarbi bankroto bylos iškėlimo teisinė pasekmė, užtikrinanti tiek pačios įmonės, tiek kreditorių teisių apsaugą, nes skolininkas jau nebegali daryti kokios nors įtakos jo žinioje buvusio turto likimui.¹⁵

Anksteniuose poskyriuose išsiaiškinome, kad Individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo ir pagal Individualių įmonių įstatymą turinti savininką, o pagal Civilinį kodeksą - dalyvį. Šiuo atveju mums reikia išsiaiškinti, ar ir su bankrutuojančios Individualios įmonės turtu nėra teisinio reguliavimo spragų, galinčių sukelti kolizijas.

Remiantis Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 1 punktu, tais atvejais, kai įmonės turtas neatskirtas nuo įmoninko ar jos narių turto, savininkas privalo pateikti administratoriui viso turimo turto sąrašą, įskaitant ir esančio bendrąją jungtinę nuosavybę. Kyla klausimai: kokios rūšies įmonės turtas gali būti neatskirtas nuo įmonininko turto; ar administratorius turės teisę valdyti, naudoti ir saugoti turtą, kuris priklauso įmonininkui asmeninės ar bendrosios jungtinės nuosavybės teise? Išanalizavus visų Juridinių asmenų registre registruotų įmonių rūšis, darytina prielaida, kad minėta nuostata galėtų būti taikoma individualiai įmonei, nes ji yra neribotos civilinės atsakomybės. Tačiau Individualių įmonių įstatymo 8 straipsnyje nurodyta, kad turtas individualiai įmonei priklauso nuosavybės teise, ir įmonei savininkas turtą perduoda pagal perdavimo dokumentus. Tai reiškia, kad individualios įmonės savininko turtas yra atskirtas nuo įmonės turto. Atliekant tik šių dviejų įstatymų straipsnių palyginimo analizę, atrodo lyg ir viskas aišku. Individualios įmonės turtas atskirtas nuo įmonės savininko turto, o Įmonių bankroto įstatymo nuostata taikoma toms įmonėms, kurių turtas neatskirtas nuo savininko turto.

Civilinio kodekso 2.50 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad jeigu prievolėms įvykdyti neužtenka neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens turto, už jos prievolės atsako juridinio asmens dalyvis. Manome, kad šiuo atveju individualios įmonės dalyvis atsako pagal individualios įmonės prievolę savo turtu subsidiariai, t. y. pagrindiniam skolininkui – individualiai įmonei neįvykdžius prievolės, už ją atsako papildomas skolininkas – individualios įmonės dalyvis. Reiškia, kad jeigu bankrutuojančios individualios įmonės prievolėms įvykdyti neužteks individualios įmonės turto, tada likusias prievoles turės įvykdyti individualios įmonės

¹⁵ Bivainis J. Įmonių bankroto teisinis reglamentavimas. Teisės problemos. Vilnius, 1998. Nr. 3,4. P. 73.

dalyvis savo turtu. Manome, kad ir šiuo atveju, esant subsidiariajai prievolei, individualios įmonės turtas yra atskirtas nuo įmonės savininko turto.

Kaip 1.1 poskyryje esame išsiaiškinę, iki 2004 m. sausio 1 d. galiojęs Įmonių įstatymas, buvo nustatęs, kad individualios (personalinės) įmonės turtas yra neatskirtas nuo įmonininko turto. Galiojant Įmonių įstatymui Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senatas yra išaiškinęs, kad tais atvejais, kai bankroto byla iškeliama įmonei, kurios turtas neatskirtas nuo įmonininko ar jos narių turto, teismo paskirtam bankrutuojančios įmonės administratoriui turtas natūra nėra perduodamas. Įmonės savininkas (savininkai) administratoriui privalo pateikti viso turimo turto sąrašą, įskaitant ir esančio bendrąją jungtinę nuosavybę.¹⁶

Akivaizdžiai matyti, kad įstatymų leidėjas panaikino Įmonių įstatymą ir priėmė naują Individualių įmonių įstatymą, kuriame individualios įmonės turtą atskyrė nuo įmonės savininko turto, tačiau šį faktą pamiršo patikslinti Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 1 punkte. Manome, kad juridinio asmens, kuris yra neribotos civilinės atsakomybės, dalyvis turėtų pateikti administratoriui viso turto sąrašą. Sąrašas turėtų susidėti eilės tvarka iš trijų dalių. Sąrašo pirmoje eilėje turėtų būti nurodomas individualiai įmonei nuosavybės teise priklausantis turtas, antroje eilėje turėtų būti nurodomas individualios įmonės dalyviui – savininkui asmeninės nuosavybės teise priklausantis turtas ir dalyvio turtas esantis bendrąją jungtinę nuosavybę ir trečioje sąrašo eilėje turėtų būti nurodomas individualios įmonės dalyvio (ne savininko) asmeninės nuosavybės teise priklausantis turtas.

Lyginant 1997 ir 2001 metų Įmonių bankroto įstatymo redakcijas nepavyko rasti atsakymo į tai, ar bankrutuojančios individualios įmonės administratorius turi teisę valdyti, naudoti ir saugoti turtą, kuris priklauso individualios įmonės dalyviui (įmonininkui) asmeninės ar bendrosios jungtinės nuosavybės teise. Atsivėlgiant į tai, kad bankroto teisės normos yra iš esmės viešosios teisės normos, o viešojoje teisėje galima tik tai, kas leidžiama įstatymo, individualios įmonės dalyviui (įmonininkui) asmeninės ar bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausantis turtas neturėtų būti perduodamas bankrutuojančios individualios įmonės administratoriui saugoti, o tuo labiau valdyti ir naudoti, nes to nenumato įstatymas. Tokią nuomonę yra išreiškęs ir Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senatas.

Sekantis labai svarbus juridinis faktas yra tas, kad bankroto bylos iškėlimas individualiai įmonei sukelia ir procesines pasekmes, nes po bankroto bylos iškėlimo individuali įmonė jau negali savarankiškai dalyvauti ūkiniuose santykiuose. Pagal Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 3 punktą jai draudžiama vykdyti visas finansines prievoles, neįvykdytas iki bankroto bylos iškėlimo, įskaitant palūkanų, netesybų, mokesčių ir kitų privalomųjų įmokų mokėjimą, išieškoti skolas iš šios įmonės. Manome, kad ši įstatymo nuostata padeda išvengti

¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33.

bankrutuojančios individualios įmonės finansinės krizės gilėjimo ir užkerta kelią individualios įmonės savininkui perleisti ar iššvaistyti likusį įmonės turtą.

Bankroto bylos esmė – maksimaliai patenkinti bankrutuojančios individualios įmonės kreditorių reikalavimus. Kad būtų užtikrintas tokių reikalavimų patenkinimas, būtina sukontroliuoti visą individualios įmonės ir jos dalyvio turtą, iš kurio galima būtų patenkinti kreditorių reikalavimus. Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 2 dalies 5 punkte yra numatyta, kad teismas savo arba suinteresuoto asmens iniciatyva gali taikyti laikinąsias apsaugos priemones, galiosiančias iki nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo. Manome, kad šiuo atveju laikinųjų apsaugos priemonių taikymas, turėtų būti ne teisė, bet pareiga. Laiku nesiėmus ryžtingų veiksmų esamam turtui išsaugoti, labai greitai gali nebelikti turto, o ypač priklausančio individualios įmonės dalyviui. Žinant individualios įmonės civilinės atsakomybės specifiką, iškyla klausimas ar teismas, gavęs pareiškimą iškelti bankroto bylą individualiai įmonei, gali areštuoti tik individualiai įmonei nuosavybės teise priklausančią turtą, ar kartu ir šios įmonės dalyviui nuosavybės teise priklausančią turtą? Įmonių bankroto įstatyme tokia situacija nėra aptarta. Civilinio proceso kodekso 144 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad galima imtis laikinųjų apsaugos priemonių, jeigu jų nesiėmus teismo sprendimo įvykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti nebeįmanomas. Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad teismas ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo pareiškimo iškelti bankroto bylą individualiai įmonei gavimo dienos priima nutartį iškelti bankroto bylą ar atsisako ją iškelti. Vadinas, iki įsiteisės teismo nutartis dėl bankroto bylos iškėlimo, praeis nemažas laiko tarpas ir gali būti nebeįmanoma arba sunku realiai įvykdyti primtą teismo sprendimą. Tuo tarpu individualios įmonės savininkas, sužinojęs apie ketinimus jo įmonei iškelti bankroto bylą ir žinodamas, kad subsidiariai yra atsakingas už jos turtines prievoles, gali sau priklausančią turtą perleisti tretiesiems asmenims ar atlikti kitus panašius veiksmus. Dėl tokių priežasčių Civilinio proceso kodekse ir yra numatytas laikinas ginčo objekto apsaugos mechanizmas bei užtikrinamas būsimas teismo sprendimo įvykdymas.¹⁷ Vadinas, akivaizdu, kad Civilinio proceso kodeksas suteikia teisę areštuoti ir individualiai įmonei priklausančią turtą, ir individualios įmonės dalyviui nuosavybės teise priklausančią turtą dar iki teismui priimant nutartį iškelti įmonei bankroto bylą. Kaip matyti iš Lietuvos Apeliacinio Teismo nutarčių¹⁸, tokios praktikos laikosi ir teismai, keldami bankroto bylas individualioms įmonėms. Be to Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senatas¹⁹ yra išaiškinęs, kad rengdamasis nagrinėti bankroto bylas teismas turi būti aktyvus, nes to reikalauja viešasis interesas.

¹⁷ Driukas A. ir kiti Civilinio proceso kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2004. I D. P. 330.

¹⁸ Lietuvos Apeliacinis Teismas, civilinės bylos Nr. 2-211/2006 m., Nr. 2-413/2006 m., Nr. 2-543/2006 m.

¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33.

Apibendrinant galima pasakyti, kad iškėlus individualiai įmonei bankroto bylą, jos savininkas yra nušalinamas nuo įmonės valdymo, o įmonės ir įmonės dalyvio turtui turi būti uždėtas areštas. Įmonė toliau išlieka juridiniu asmeniu, bet jos veikla yra kontroliuojama teismo ir kreditorių. Įmonę valdo teismo paskirtas administratorius. Pasikeičia įmonės teisės ir pareigos. Reikėtų tobulinti Įmonių bankroto įstatymą, numatant, kad iškėlus bankroto bylą neribotos civilinės atsakomybės juridiniam asmeniui, jo dalyvis privalo teismo paskirtam administratoriui pateikti informaciją ne tik apie įmonės, bet ir apie savo turtą.

2. INDIVIDUALIOS ĮMONĖS IR JOS SAVININKO PRIEVOLIŲ VYKDYMAS, VYKSTANT BANKROTO PROCEDŪRAI

Bankroto instituto tikslas yra apsaugoti visų, o ne pavienių, nemokios įmonės kreditorių ir pačios nemokios įmonės (skolininkės) teises ir teisėtus interesus. Įmonių bankroto įstatymas reglamentuoja juridinių asmenų bankroto procesą taip, kad įmonių bankroto procedūros vyktų sklandžiai ir kuo geriau tenkintų skolininko, kreditorių ir trečiųjų asmenų interesus. Tačiau Įmonių bankroto įstatymas reglamentuoja visų rūšių įmonių bankroto procedūras bendrai, nenumatant išimčių individualios įmonės atžvilgiu. Individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, o tai reiškia - jeigu bankrutuojančios individualios įmonės prievolėms įvykdyti neužteks individualios įmonės turto, tada likusias prievoles turės įvykdyti individualios įmonės dalyvis savo turtu.

Individualiai įmonei iškėlus bankroto bylą, materialinės atsakomybės subjektu, be pačios įmonės, tampa ir jos dalyvis. Be to, individualios įmonės dalyvis, kaip fizinis asmuo, yra materialinės atsakomybės subjektas pagal savo asmenines prievoles. Todėl susidaro teisinė situacija, kai tas pats subjektas atsako už individualios įmonės ir savo asmenines prievoles.²⁰ Kyla klausimas, kaip tas pats subjektas vienu metu gali vykdyti prievoles skirtingos prigimties kreditoriams?

2.1. Bankrutuojančios individualios įmonės kreditoriai ir jų teisių įgyvendinimas

Individualios įmonės bankroto procedūros vertinamos kaip vienas iš jos kreditorių teisių gynimo būdų. Pagal Įmonių bankroto įstatymo 3 straipsnį kreditorius apibrėžiamas kaip fizinis ar juridinis asmuo, turintis teisę reikalauti iš individualios įmonės įvykdyti prievoles ar įsipareigojimus. Pažymėtina ir tai, kad kreditorius yra ne tik tas asmuo, kuriam bankrutuojanti individuali įmonė yra tiesiogiai skolinga, bet ir tas subjektas, kuris pagal įstatymus, kitus teisės aktus ar kitais pagrindais turi teisę reikalauti iš bankrutuojančios individualios įmonės įvykdyti prievolę arba susilaikyti nuo prievolės įvykdymo. Pavyzdžiu galėtų būti valstybės institucijos, įpareigosios surinkti mokesčius iš bankrutuojančios individualios įmonės, jei ji yra skolinga valstybei. Taigi, pagal Įmonių bankroto įstatymo 3 straipsnį bankrutuojančios individualios įmonės kreditoriai yra:

²⁰ Višinskis V. Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko // Jurisprudencija. 2005, Nr.69(61). P. 36.

1) mokesčių, valstybinio socialinio draudimo įmokų bei privalomojo sveikatos draudimo įmokų nemokėjimo atveju - valstybės institucijos, įpareigos juos surinkti;

2) darbo užmokesčio nemokėjimo ir dėl darbo santykių atsiradusios žalos neatlyginimo atveju - įmonės darbuotojai (jų įpėdiniai);

3) žalos atlyginimo prievolės dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga perėjimo valstybei žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatymo nustatytais atvejais - Vyriausybės įgaliota institucija;

4) valstybės vardu gautų paskolų ir paskolų, gautų su valstybės garantija, negrąžinimo atveju - Finansų ministerija;

5) fiziniai ir juridiniai asmenys, pardavę žemės ūkio produkciją;

6) kiti kreditoriai.

Kaip matome, bankrutuojančios individualios įmonės kreditorių sąrašas nėra baigtinis, tačiau pagal įstatymo nuostatas, bankrutuojančios individualios įmonės kreditoriumi gali būti tik fiziniai ir (ar) juridiniai asmenys, turintys reikalavimo teisę tiesiogiai įmonei.

Kaip 1.3 poskyryje esame išsiaiškinę, jau iškeliant individualiai įmonei bankroto bylą tampa aišku, jog įmonė nebus pajėgi įvykdyti visų savo turtinių įsipareigojimų, ir todėl už bankrutuojančios individualios įmonės prievoles turės atsakyti jos dalyvis.

Bankrutuojančios individualios įmonės dalyvio, kaip fizinio asmens, materialinė padėtis gali būti įvairi. Tuo atveju, kai jis turi pakankamai turto, bankrutuojančios individualios įmonės kreditoriai gali būti ramūs dėl savo finansinių reikalavimų patenkinimo. Pirmiausia, bankrutuojančios individualios įmonės kreditorių reikalavimai patenkinami iš bankrutuojančios individualios įmonės turto, o likusi neįvykdytų prievolių dalis yra patenkinama iš bankrutuojančios individualios įmonės dalyvio, kaip fizinio asmens, turto.

Tačiau gali susidaryti situacija, kad tuo pačiu metu bankrutuojančios individualios įmonės dalyvis yra skolingas savo, kaip fizinio asmens, kreditoriams. Iškyla klausimas, kaip ir kada bus tenkinami bankrutuojančios individualios įmonės kreditorių reikalavimai ir jos dalyvio, kaip fizinio asmens, kreditorių reikalavimai.

Įmonių bankroto įstatymo 1 straipsnis nurodo, kad šis įstatymas reglamentuoja įmonių bankroto procedūrą ir yra taikomas visoms įmonėms. Tai reiškia, kad įstatymas taikomas ir individualioms įmonėms. Minėto įstatymo 2 straipsnyje nurodytos pagrindinės vartojamos sąvokos atskleidžia įstatymo turinį.²¹ Bankrotas – nemokios įmonės būseną, kai įmonei teisme yra iškelta bankroto byla, arba kreditoriai vykdo įmonės bankroto procedūras ne teismo tvarka. Bankroto procesas – teismo arba ne teismo tvarka vykdomų įmonės bankroto procedūrų visuma.

²¹ V. Višinskis. Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko // Jurisprudencija. 2005, Nr.69(61). P. 40.

Atlikę Įmonių bankroto įstatymo teisės normų analizę, įsitikiname, kad minėtas įstatymas visiškai nereglamentuoja bankrutuojančios individualios įmonės dalyvio materialinės atsakomybės bankrutuojančios individualios įmonės kreditoriams, taip pat nereglamentuoja ir fizinio asmens bankroto procedūrų. Vadinasi, Įmonių bankroto įstatymas yra skirtas reglamentuoti tik juridinio asmens bankroto procedūroms.

Bankrutuojančios individualios įmonės kreditorių teises reglamentuoja Įmonių bankroto įstatymo 21 straipsnis, pagal kurį kreditoriai savo teises įgyvendina, perduodami administratoriui savo reikalavimus, gaudami iš administratoriaus informaciją apie bankroto bylos eigą, dalyvaudami kreditorių susirinkimuose ir gindami savo reikalavimus, kreipdamiesi į teismą dėl tyčinio bankroto nustatymo ir kreditorių susirinkimo priimtų nutarimų. Vėlgi pastebime, kad Įmonių bankroto įstatymas reglamentuoja tik bankrutuojančios įmonės kreditorių teises ir visiškai nieko nekalba apie bankrutuojančios individualios įmonės dalyvio, kaip fizinio asmens, kreditorius. Bent jau pagal Įmonių bankroto įstatymą, bankrutuojančiai individualiai įmonei, kaip juridiniam asmeniui, nekyla atsakomybė už jos dalyvio turtines prievoles. Šios išvados pagrįstumą dar labiau sustiprina Individualių įmonių įstatymo 8 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad turtas individualiai įmonei priklauso nuosavybės teise.

Tokiu atveju, iškyla bankrutuojančios individualios įmonės dalyvio materialinės atsakomybės prieš įmonės kreditorius procedūrų reglamentavimo problema, nes Įmonių bankroto įstatymas visiškai nereglamentuoja individualios įmonės, kaip turinčios specifinį statusą, jos specifinių bankroto procedūrų aspektų. Kaip žinome, bankroto teisės normos yra iš esmės viešosios teisės normos, o viešojoje teisėje galima tik tai, kas leidžiama įstatymo. Bet Civilinio kodekso teisės normos numato bankrutuojančios individualios įmonės dalyvio materialinę atsakomybę įmonės kreditoriams, jeigu bankrutuojančios individualios įmonės kreditorių reikalavimams patenkinti neužtenka įmonei nuosavybės teise priklausančio turto. Taigi, bankrutuojančios individualios įmonės dalyviui kyla pareiga atsakyti už įmonės prievoles. Įtraukus į bankrutuojančios individualios įmonės dalyvio, kaip fizinio asmens, kreditorių tarpą bankrutuojančios individualios įmonės kreditorius, manome, kad įmonės kreditoriai tampa pranašesni už fizinio asmens kreditorius, nes pastarųjų reikalavimai pagal Įmonių bankroto įstatymo 35 straipsnį būtų tenkinami paskutine, trečiaja eile.

Remiantis Civilinio kodekso 1.5 straipsnyje įtvirtintais teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, negalime ignoruoti ir bankrutuojančios individualios įmonės savininko, kaip fizinio asmens, kreditorių įmonės bankroto procese ir juos nustumti į antrą planą.

Atsiranda konkurencija tarp kreditorių ir kyla klausimai: Kurie iš jų turi pirmumo teisę? Ar gali būti sudaromas bendras kreditorių sąrašas? Ar gali bankrutuojančios individualios įmonės savininko kreditoriai būti ir bankrutuojančios individualios įmonės kreditoriais? Įmonių

bankroto įstatyme atsakymo į šiuos klausimus nėra. Aukščiau aprašytos situacijos ir aplinkybės yra labai svarbios tiek įmonei, tiek jos dalyvio kreditoriams, tačiau jos nepatenka į teisinio reguliavimo įstatymais sritį ir dėl to nėra ginamos pozityviosios teisės normomis.²² Tai akivaizdi teisės spraga.

Pabandykime paanalizuoti šias problemas teoriniame lygmenyje ir surasti galimus jų sprendimo būdus. Problemos svarbai išryškinti imkime paprastą gyvenimišką situaciją. Individuali įmonė A, tampa nemoki ir jos kreditoriai B inicijuoja bankroto bylos iškėlimą. Iškėlus individualiai įmonei A bankroto bylą, sudaromas visų įmonės kreditorių B bei jų reikalavimų sąrašas. Paaiškėja, kad bankrutuojančios individualios įmonės A kreditorių B reikalavimai iš įmonei nuosavybės teise priklausančio turto bus patenkinti tik 50 procentų. Remiantis Civilinio kodekso 2.50 straipsnio 4 dalimi, bankrutuojančios individualios įmonės savininkui C kyla pareiga atsakyti už įmonės A materialines prievoles kreditoriams B. Tačiau bankrutuojančios individualios įmonės savininkas C yra nutraukęs santuoką ir moka išlaikymą (alimentus) savo trims nepilnamečiams vaikams E. Kreditoriai B, iš bankrutavusios įmonės A, atgavę pusę savo skolų, likusią dalį siekia susigrąžinti iš bankrutavusios įmonės savininko C ir į jo asmeninį turtą nukreipia savo reikalavimus. Įmonės savininko C asmeninis turtas yra labai nedidelis, ir iš jo yra mokamas išlaikymas vaikams E.

Manome, kad teoriškai šią situaciją galėtume spręsti šiais būdais:

1. Prioritetas suteikiamas bankrutuojančios įmonės kreditoriams B. Jų kreditoriniai reikalavimai taikomi pirmiausia iš įmonės savininko C asmeninio turto. Įmonės savininko C kreditorių E reikalavimai tenkinami antrame etape, po to, kai patenkinami įmonės kreditorių B reikalavimai.

Šiuo atveju maksimaliai patenkinami įmonės kreditorių B reikalavimai ir visiškai ignoruojami įmonės savininko (fizinio asmens) kreditoriai E. Manome, kad tai neatitiktų teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principų. Toks kreditorių reikalavimų eiliškumo tenkinimas būtų akivaizdžiai neteisingas. Socialine prasme svarbiau ginti fizinio asmens kreditorius, nes dažniausiai turtiniai įsipareigojimai būna susieti su fizinio asmens materialinių poreikių tenkinimu, bet ne su verslu. Toks sprendimo būdas pagal mūsų pasirinktą gyvenimišką situaciją socialine prasme būtų neteisingas.

2. Prioritetas suteikiamas įmonės savininko C kreditoriams E. Jų kreditoriniai reikalavimai taikomi pirmiausia iš įmonės savininko C asmeninio turto. Įmonės kreditorių B reikalavimai tenkinami antrame etape, po to, kai patenkinami įmonės savininko C kreditorių E reikalavimai.

²² Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 312.

Šiuo atveju būtų maksimaliai patenkinami įmonės savininko kreditorių E reikalavimai ir visiškai ignoruojami įmonės kreditoriai B. Manome, kad toks sprendimo būdas pagal mūsų pasirinktą gyvenimišką situaciją būtų teisingas ir protingas. Tačiau, esant įmonės savininko kreditoriaus turtinių reikalavimų kitokiam pobūdžiui, gali susidaryti ir atvirkštinė situacija. Pavyzdžiui, įmonės kreditorius įmonei yra pateikęs reikalavimą atlyginti žalą dėl kūno sužalojimo, o įmonės savininko kreditorius yra pateikęs reikalavimą atsiskaityti už pateiktas buitines prekes. Akivaizdu, kad sveikata yra žymiai didesnė vertybė, nei daiktai.

Kyla būtinybė kalbėti apie kreditorinių reikalavimų svarbą, atsižvelgiant į jų pobūdį. Taigi, toks kreditorių reikalavimų eiliškumo tenkinimas, priklausomai nuo situacijos gali būti ir teisingas, ir neteisingas.

3. Prioritetas lygiaverčiais pagrindais suteikiamas ir bankrutuojančios įmonės kreditoriams B, ir įmonės savininko C kreditoriams E. Įmonės kreditorių B ir įmonės savininko kreditorių E reikalavimai būtų tenkinami vienu metu, pagal įstatyme nustatytą eiliškumą.

Šiuo atveju įmonės kreditoriai B ir įmonės savininko kreditoriai E būtų traktuojami kaip lygiaverčiai. Kreditorių reikalavimų tenkinimas priklausytų ne nuo kreditorių reikalavimų konkrečiam asmeniui (įmonei ar dalyviui) kilmės, bet nuo kreditorinio reikalavimo pobūdžio. Pavyzdžiui, mokėjimas už išlaikymą yra daug svarbesnis negu mokesčiai valstybei.

Kiekvienas iš minimų sprendimo būdų turi savo privalumų ir trūkumų, bet mūsų nuomone, teisingiausias būtų trečias variantas. Manytina, kad Lietuvoje vyrauja trečias variantas, ir tai pagrįsime tolimesne analize. Tačiau jis iškelia kreditorinių reikalavimų tenkinimo eilės sudarymo problemą.

Sugrįškime prie Įmonių bankroto įstatymo ir pažiūrėkime, kokia kreditorinių reikalavimų tenkinimo eilė ir tvarka bankrutuojančios individualios įmonės kreditoriams nustatyta šiame įstatyme. Pagal minėto įstatymo 35 straipsnį pirmąja eile yra tenkinami darbuotojų reikalavimai, susiję su darbo santykiais, reikalavimai atlyginti žalą dėl suluošinimo ar kitokio kūno sužalojimo, susirgimo profesine liga arba dėl mirties nuo nelaimingo atsitikimo darbe, fizinių ir juridinių asmenų reikalavimai apmokėti už perdirbti supirktą žemės ūkio produkciją. Antrąja eile tenkinami reikalavimai dėl mokesčių bei kitų įmokų į biudžetą ir dėl valstybinio socialinio draudimo bei privalomojo sveikatos draudimo įmokų, dėl valstybės vardu gautų paskolų ir paskolų, gautų su valstybės garantija, bei galiausiai trečiąja eile tenkinami visi likusieji kreditorių reikalavimai.

Kiekvienos paskesnės eilės kreditorių reikalavimai tenkinami po to, kai visiškai yra patenkinami pirmesnės eilės kreditorių reikalavimai. Jeigu neužtenka lėšų visiems vienos eilės reikalavimams patenkinti, šie reikalavimai tenkinami proporcingai pagal priklausančią kiekvienam kreditoriui sumą.

Bankrutuojančios individualios įmonės kreditorinių reikalavimų tenkinimo eilė ir tvarka, mūsų nuomone, yra pakankamai aiškiai nustatyta įstatyme. Pirmiausia yra ginami buvusių įmonės darbuotojų turtiniai interesai, po to valstybės turtiniai interesai ir paskutinėje vietoje visų likusiųjų. Toks nustatymas yra logiškas, socialine prasme suprantamas ir siekiantis teisingumo. Siekti teisingumo - reiškia siekti protingos skirtingų interesų pusiausvyros²³. Kad būtų pasiekta protinga įmonės kreditorių ir įmonės dalyvio kreditorių interesų pusiausvyra, reikalinga, kad bankrutuojančios individualios įmonės kreditoriai ir bankrutuojančios individualios įmonės dalyvio, kaip fizinio asmens, kreditoriai būtų traktuojami kaip lygiaverčiai. Vadinasi, individualiai įmonei iškėlus bankroto bylą, individualios įmonės dalyvio kreditoriai turėtų būti traukiami į bankroto bylos procedūras ir sudaroma viena bendra bankrutuojančios įmonės kreditorių ir jos dalyvio kreditorių eilė. Tačiau šiandien tai įstatymuose nėra numatyta. Mūsų nuomone, bendra kreditorinių reikalavimų eilė turėtų būti nustatyta įstatymu, analogiškai kaip šiuo metu yra nustatyta Įmonių bankroto įstatyme, įmonės kreditoriams, atsižvelgiant į socialinio teisingumo aspektus.

Kita vertus, teismas neturi teisės atsisakyti spręsti bylą, remdamasis atitinkamos teisės normos nebuvimu, nes tai reikštų atsisakymą vykdyti teisingumą, t. y. Konstitucijos 109 straipsnio pažeidimą.²⁴

Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senatas²⁵ yra išaiškinęs, kad, kai bankroto byla iškeliama individualiai (personalinei) įmonei, kurios turtas pagal Įmonių įstatymo 7 straipsnį yra neatskirtas nuo įmonininko turto, visi kreditoriai savo finansinius reikalavimus turi pareikšti Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka nepriklausomai nuo to, su kuo – įmone ar jos savininku, kaip privačiu asmeniu - buvo sudarytas sandoris, iš kurio kyla kreditorinis reikalavimas. Vadovaujantis šiuo išaiškinimu, teismai, iškėlę bankroto bylas individualioms įmonėms, turėtų į individualios įmonės bankroto bylą įtraukti ir individualios įmonės dalyvio kreditorius, bei tvirtinti bendrą bankrutuojančios individualios įmonės ir jos dalyvio kreditorių reikalavimų sąrašą. Teismų praktika patvirtina mūsų padarytą išvadą, kad Lietuvoje vyrauja trečias variantas, pagal mūsų nagrinėtą pavyzdį.

Manome, kad toks Aukščiausiojo teismo teisėjų senato išaiškinimas yra logiškas, nes ir mes 1.3 poskyryje esame pritarę tam, kad, iškėlus individualiai įmonei bankroto bylą, jos dalyvio turtui turėtų būti uždėtas areštas, o paskirtam administratoriui pateikta visa informacija apie bankrutuojančios individualios įmonės dalyvio turtą.

²³ Bakanas A. ir kiti Civilinio kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2001. I K. P. 75.

²⁴ Bakanas A. ir kiti Civilinio kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2001. I K. P. 82.

²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33, 15 p.

Kadangi Įmonių bankroto įstatyme palikta spraga, ir nėra reglamentuota galimybė sudaryti bendrą bankrutuojančios individualios įmonės kreditorių ir jos dalyvio kreditorių bei jų reikalavimų sąrašą, o tokia galimybė yra numatyta tik teismų praktikos formavimo būdu, praktikoje gali iškilti daug problemų, sudarant tokią sąrašą bei informuojant kreditorius.

Įmonių bankroto įstatymo 11 straipsnio 3 dalies 10 punktą numato, kad bankrutuojančios individualios įmonės administratorius pagal kreditorių pareikštus reikalavimus, patikslintus pagal įmonės finansinės apskaitos dokumentus, sudaro visų įmonės kreditorių bei jų reikalavimų sąrašą ir pateikia jį teismui tvirtinti. Sudarant bendrą bankrutuojančios individualios įmonės ir jos dalyvio kreditorių reikalavimų sąrašą, pirmiausia kyla klausimas, ar visi kreditoriai (įmonės ir jos dalyvio) turės vienodas galimybes laiku sužinoti apie įmonei iškeltą bankroto bylą.

Įmonės kreditoriai turi pastovius verslo ryšius su įmone ir daugiau ar mažiau žino apie įmonės veiklą, jos finansines galimybes. Jeigu atsitiktų taip, kad įmonės kreditorių ryšiai su įmone dėl objektyvių priežasčių nutrūktų ilgesniam laikui, tai egzistuoja kita galimybė tinkamai apginti jų interesus. Individualiai įmonei iškėlus bankroto bylą, jos savininkas teismo paskirtam administratoriui yra perdavęs visus įmonės finansinius dokumentus, kuriuose atsispindi informacija ir apie įmonės kreditorius. Tad įmonės administratorius yra papildomas garantas priminti įmonės kreditoriui apie jo finansines teises.

Tuo tarpu bankrutuojančios individualios įmonės dalyvio kreditoriai gali visiškai neturėti jokių tiesioginių verslo ar kitokių ryšių su bankrutuojančia įmone ir nežinoti apie įmonei iškeltą bankroto bylą. Įmonių bankroto įstatymas nereikalauja, kad bankrutuojančios individualios įmonės dalyvis pateiktų informaciją įmonės administratoriui apie savo, kaip fizinio asmens, kreditorius, įmonei iškėlus bankroto bylą. Taip pat nenumatyta, kad įmonės administratorius būtų įpareigotas domėtis apie individualios įmonės savininko skolininkus. Tad yra realus pavojus, kad dėl objektyvių priežasčių bankrutuojančios individualios įmonės dalyvio kreditorius apie savo teisę reikšti reikalavimą sužinos per vėlai - baigsis kreditorinių reikalavimų pateikimo laikas.

Terminas pateikti kreditorinius reikalavimus bankrutuojančios individualios įmonės administratoriui nėra naikinamasis, bet jis taip pat nėra begalinis. Kreditorių sąrašo ir jų reikalavimų patikslinimai galimi tik iki teismas priima sprendimą dėl įmonės pabaigos.

Kita vertus, apie bankroto bylos iškėlimą individualiai įmonei yra oficialiai skelbiama „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“. Čia galioja ir bendrasis civilinio proceso principas, atėjęs dar iš romėnų teisės laikų - kiekvienas privalo pats ir laiku rūpintis savo interesų gynimu.²⁶

²⁶ Mikuckienė V. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese // Jurisprudencija. 2005, Nr.77(69). P. 37.

Manome, kad šiuo atveju visi kreditoriai (įmonės ir jos dalyvio) turi turėti panašias galimybes gauti informaciją apie individualios įmonės, kaip neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, bankroto eigą. Todėl būtina Įmonių bankroto įstatyme numatyti, kad individualios įmonės savininkas pateiktų visą informaciją ir apie savo, kaip fizinio asmens, turtą ir turtinius įsipareigojimus tiek įmonei, tiek tretiesiems asmenims.

Bankrutuojančios individualios įmonės dalyvio kreditorių įtraukimas į bendrą sąrašą iškelia ir kitus klausimus. Įmonių bankroto įstatymo 11 straipsnio 3 dalies 8 punkte numatyta, kad administratorius patikrina bankrutuojančios įmonės sandorius, sudarytus per ne mažesnę kaip 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo. Kyla klausimas, ar privalo (turi teisę) bankrutuojančios individualios įmonės administratorius tikrinti įmonės dalyvio sandorius, sudarytus per ne mažesnę kaip 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei. Įmonių bankroto įstatyme atsakymo į šį klausimą nėra. Atrankos būdu peržiūrėjus atskiras Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos Apeliacinio Teismo nutartis, susijusias su bankroto ginčo klausimų sprendimu, nepavyko rasti atsakymo į šį klausimą. Logiškai mąstant, individualios įmonės dalyvis, kaip fizinis asmuo, tik jam vienam žinomais motyvais (sąmoningai ir (ar) nesąmoningai) gali sudaryti ir sau nenaudingus sandorius. Tokie sandoriai mažina savininko turtą ir silpnina jo finansines galias, o tai gali turėti įtakos atsiskaitymui su kreditoriais (įmonės ir jos dalyvio). Kadangi tai nėra numatyta Įmonių bankroto įstatyme ir nėra teisinio precedento, kaip reikėtų elgtis šiuo atveju, manome, kad bankrutuojančios individualios įmonės administratorius neprivalo tikrinti individualios įmonės dalyvio, kaip fizinio asmens, sudarytų sandorių, bet tik turi teisę tai daryti.

Remiantis bendraisiais teisės principais ir pozityviosios teisės dvasia, administratorius turi dėti visas pastangas, kad maksimaliai būtų ginamos tiek kreditorių, tiek paties skolininko, kaip fizinio asmens, teisės ir teisėti interesai. Todėl manome, kad administratorius, gindamas kreditorių teises ir jų teisėtus interesus, galėtų tai daryti, pateikdamas teismui *actio Pauliana* ieškinį pagal Civilinio kodekso 6.66 straipsnio nuostatas.

Svarstyтина, ar būtų tikslinga Įmonių bankroto įstatyme numatyti prievolę administratoriui tikrinti taip pat ir įmonės dalyvio sudarytus sandorius per ne mažesnę kaip 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei. Tačiau paprastai fizinis asmuo dažniausiai sudaro nedidelės vertės sandorius. Tokios vertės sandorių tikrinimas ir ginčijimas gali pareikalauti neproporcingai gaunamai naudai daug pastangų, todėl reikėtų labai gerai pagalvoti, ar nebūtų tikslinga nustatyti tam tikrą sumą, iki kurios būtų numatyta administratoriui teisė, bet ne pareiga, tikrinti sandorius. Kaip pagrįsta suma galėtų būti penkių tūkstančių litų ar didesnės vertės sandoriai. Tokią sumą numato ir Civilinio kodekso 1.73 straipsnis, kuris reikalauja, kad paprasta rašytine forma būtų sudaromi fizinių asmenų sandoriai,

kai sandorio suma yra didesnė kaip penki tūkstančiai litų. Be to, Įmonių bankroto įstatymas turėtų numatyti pareigą bankrutuojančios individualios įmonės savininkui pateikti informaciją administratoriui apie jo sudarytus didesnės kaip penkių tūkstančių litų vertės sandorius su fiziniaisiais asmenimis už ne mažesnę kaip 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei, nes savarankiškai administratoriui surinkti šią informaciją yra praktiškai neįmanoma.

Kalbant apie bankrutuojančios individualios įmonės kreditorius, reikia pasakyti, kad jų procesinė padėtis bankroto procese priklauso nuo to, kurioje proceso stadijoje jie įstojo į bylą. Aukščiausiojo teismo teisėjų senatas²⁷ yra išaiškinęs, kad ieškovu bankroto byloje laikomas kreditorius nepriklausomai nuo to, ar jis pats pateikia pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei, ar tai daro kiti Įmonių bankroto įstatyme nurodyti subjektai. Po bankroto bylos iškėlimo į bylą įstoję įmonės kreditoriai, teismui nutartimi patvirtinus jų finansinius reikalavimus bankrutuojančiai individualiai įmonei, pripažįstami trečiaisiais asmenimis be savarankiškų reikalavimų. Atsakovu bankroto bylose yra skolininkas, t. y. individuali įmonė, kuriai yra prašoma iškelti bankroto bylą. Manome, kad tuo atveju, kai yra į individualios įmonės bankroto bylą įtraukti ir individualios įmonės dalyvio kreditoriai, juos taip pat reikėtų laikyti trečiaisiais asmenimis be savarankiškų reikalavimų, nors dėl tokio jų statuso teismai nėra pasisakę. Kaip matyti iš Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutarčių²⁸, bankrutavusios individualios įmonės savininkas turi dalyvauti bankroto proceso bylose bendraatsakovu. Toks teisinis precedentas dar labiau sustiprina požiūrį į tai, kad bankrutuojančios individualios įmonės savininko kreditoriai būtų įtraukti į vieną bendrą sąrašą kartu su bankrutuojančios įmonės kreditoriais. Taigi, individualios įmonės, kaip civilinių teisinių santykių subjekto, atsakomybės specifika lemia, kad bankrutuojančios individualios įmonės savininko kreditoriai tampa ir bankrutuojančios individualios įmonės kreditoriais.

Kaip matome iš šiame poskyryje aptartų klausimų, daugelis bankroto procedūrų yra nereglamentuotos įstatymu, o egzistuojančios teisės spragos yra bandomos šalinti teismų praktikos formavimo būdu - kuriant teisinius precedentes. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo²⁹ 25 straipsnio 1 punkte teigiama, kad Aukščiausiojo Teismo Senatas teikia rekomendacinius išaiškinimus, o 33 straipsnio 2 dalyje konstatuojama, kad teismai, nagrinėdami bylas, atsižvelgia į Aukščiausiojo Teismo biuletenyje paskelbtas šio teismo nutartis. Konstitucinis Teismas vienoje iš savo bylų yra pasisakęs, kad žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33, 4 p.

²⁸ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, civilinės bylos Nr. 3K-3-1099/2003 m., Nr. 3K-7-308/2004 m., Nr. 3K-3-428/2006 m.

²⁹ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 17-649. Aktuali redakcija.

aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų sprendimų – precedentų tų kategorijų bylose.³⁰

Įvertinus tai, kad bankroto teisės normos iš esmės yra viešosios teisės normos, jas privalo kurti įstatymų leidėjas.

Apibendrinant, galime pasakyti, kad būtina tobulinti Įmonių bankroto įstatymą numatant, kad: turi būti sudaromas bendras kreditorių (įmonės ir jos savininko) ir jų reikalavimų sąrašas; nustatoma bendra kreditorių (įmonės ir jos savininko) reikalavimų tenkinimo tvarka; individualios įmonės savininkas turi būti įpareigotas pateikti visą informaciją apie savo, kaip fizinio asmens, turtą, turtinius įsipareigojimus bei apie sudarytus didesnės kaip penkių tūkstančių litų vertės sandorius su fiziniais asmenimis, už ne mažesnę kaip 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei.

Manome, kad individualios įmonės savininko, kaip fizinio asmens, kreditorius galime laikyti individualios įmonės kreditoriais. Nors pagal šiuo metu susiformavusį teisinį reglamentavimą tikrieji įmonės kreditoriai turi didesnes galimybes ir garantijas savo reikalavimams tenkinti.

2.2. Individualios įmonės savininko kreditorių teisių įgyvendinimas, vykstant bankroto procesui

Individuali įmonė pagal Civilinio kodekso 1.110 straipsnį yra laikoma nekilnojamu daiktu ir gali būti civilinių teisinių santykių objektu bei dalyvauti civilinėje apyvartoje. Vadinas, iš individualios įmonės, kaip jos savininko turto, gali būti išieškomos savininko skolos. Išieškojimo procedūras iš individualios įmonės reglamentuoja Civilinio proceso kodekso 673 straipsnis, kuriame numatyta ir atvirkštinė procedūra - kad individualios įmonės įsiskolinimai gali būti išieškomi iš jos savininko turto. Darytina prielaida, kad neturėtų kilti teisinių problemų, vykdant išieškojimą iš individualios įmonės arba jos savininko turto pagal vykdymo proceso normas.

Individualios įmonės arba jos savininko kreditorių iniciatyva vykdant priverstinio išieškojimo procedūras iš individualios įmonės turto ir (ar) jos savininko turto pagal Civilinio proceso kodekso nuostatas, individualiai įmonei gali būti inicijuotas bankroto bylos iškėlimas. Kaip išsiaiškinome anksčiau, bankroto byla gali būti iškelta tik individualiai įmonei, kaip juridiniam asmeniui, bet ne jos savininkui, kaip fiziniam asmeniui. Kyla klausimas, ar gali būti tęsiamas išieškojimas pagal vykdymo proceso normas iš individualios įmonės turto ir jos savininko turto, pateikus pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei.

³⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas//Valstybės žinios. 2006, Nr. 36-1292.

Pagal Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 2 dalies 5 punktą teismas, gavęs pareiškimą iškelti bankroto bylą individualiai įmonei, gali savo arba suinteresuoto asmens iniciatyva taikyti laikinąsias apsaugos priemones Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka, galiosiančias iki nutarties iškelti bankroto bylą ar atsisakyti ją kelti įsiteisėjimo. Kaip išsiaiškinome 1.3 poskyryje, Civilinio proceso kodeksas suteikia teisę areštuoti tiek individualiai įmonei priklausančią turtą, tiek ir individualios įmonės savininkui nuosavybės teise priklausančią turtą dar iki teismui priimančios nutarties iškelti individualiai įmonei bankroto bylą. Tokios praktikos laikosi teismai.³¹

Taigi, teismui pritaikius laikinąsias apsaugos priemones, areštuojamas visas turtas - tiek individualios įmonės, tiek jos savininko, iš kurio galėtų būti patenkinami reikalavimai. Susiklosto situacija, kad vykdymo procese areštuotas turtas yra areštuojamas antrą kartą bankroto procese.

Kaip pastebi teisininkai, susidaro situacija, kai iš to paties asmens turto vienu metu skola išieškoma pagal skirtingas procedūras: pagal Įmonių bankroto įstatymą ir Civilinio proceso kodekso vykdymo procesą³².

Įmonių bankroto įstatyme ir Civilinio proceso kodekse nepavyko rasti teisės normų, kurios paaiškintų, kokią įtaką vykdymo proceso eigai turi pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei pateikimas teismui ir pagal jį pritaikytos laikinosios apsaugos priemonės. Praktikoje vykdytinam sprendimui įsiteisėjus, pirmosios instancijos teismas, o tai dažniausiai būna apylinkės teismas, išduoda vykdomąjį raštą, kurį išieškotojas pateikia antstoliui vykdyti. Antstolis, atlikdamas priverstinius skolos išieškojimo veiksmus, areštuoja vykdomajame dokumente nurodyto asmens (individualios įmonės ir (ar) jos savininko, kaip fizinio asmens) turtą. Pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei yra pateikiamas apygardos teismui. Šiuo atveju teismo nutartis dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo nesustabdo vykdomosios bylos vykdymo. Todėl manome, kad pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei pateikimas teismui neturi įtakos vykdymo proceso eigai, ir šiame etape gali būti tęsiamas išieškojimas pagal vykdymo proceso normas iš individualios įmonės turto ir (ar) jos savininko turto.

Situacija keičiasi, teismui priėmus pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo. Pagal Civilinio proceso kodekso 137 straipsnio 1 dalį šis procesinis veiksmas laikomas civilinės bylos iškėlimu. Teisines pasekmes numato ir Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 3 dalis, kuri teigia, kad teismui priėmus pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, jeigu dėl įmonės buvo priimti teismų ir kitų institucijų sprendimai ir pagal juos išduoti vykdomieji dokumentai, įmonės turtas

³¹ Lietuvos Apeliacinis Teismas, civilinė byla Nr. 2-375/2006 m.

³² V. Višinskis. Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko // Jurisprudencija. 2005, Nr.69(61). P. 38.

(lėšos) pagal šiuos vykdomuosius dokumentus gali būti areštuojamas, tačiau šio turto realizavimas ir (ar) išieškojimas sustabdomas. Iš pirmo žvilgsnio, lyg ir viskas aišku. Deja, Civilinio proceso kodekso 626 straipsnio 3 punkte numatyta, kad vykdomoji byla sustabdoma, individualiai įmonei iškėlus bankroto bylą. Vadinasi, Civilinio proceso kodeksas teisinės pasekmės vykdymo procesui numato nuo bankroto bylos iškėlimo, o ne nuo pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimo momento.

Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad teismas arba teisėjas ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo pareiškimo gavimo dienos priima nutartį iškelti bankroto bylą ar atsisakyti ją kelti. Teismas turi teisę dėl svarbių priežasčių pratęsti pasirengimo nagrinėti bankroto bylą teisme terminą, bet ne ilgiau kaip vieną mėnesį. Vadinasi, nuo pareiškimo pateikimo teismui dienos iki teismo nutarties įsiteisėjimo individualiai įmonei iškelti bankroto bylą gali praeiti daugiau kaip dviejų mėnesių laikotarpis.

Susidaro neapibrėžta teisinė situacija. Pagal Įmonių bankroto įstatymą nuo pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimo teisme momento turi būti sustabdyti visi vykdomosios bylos procesiniai veiksmai, išskyrus turto areštą, o pagal Civilinio proceso kodekso teisės normas sustabdyti vykdomąją bylą bus galima tik po vieno – dviejų mėnesių laikotarpio, t.y. įsiteisėjus teismo nutarčiai, iškelti bankroto bylą individualiai įmonei.

Pabandykime paanalizuoti šią problemą teoriniame lygmenyje ir surasti galimus jos sprendimo būdus. Problemos svarbai išryškinti imkime paprastą gyvenimišką situaciją. Individualios įmonės kreditorius A su vykdomuoju raštu kreipėsi į antstolį su prašymu išieškoti skolą iš individualios įmonės B. Tuo pačiu metu, individualios įmonės savininko kreditorius C su vykdomuoju raštu kreipėsi į antstolį su prašymu išieškoti skolą iš individualiai įmonei B priklausančio turto. Antstolis, atlikdamas priverstinius skolos išieškojimo veiksmus, areštuoja vykdomuosiuose dokumentuose nurodyto asmens, individualios įmonės turtą ir pradeda ruošti turto pardavimui iš varžytinių. Šiuo laikotarpiu individualios įmonės kreditorius E kreipiasi į teismą su pareiškimu iškelti bankroto bylą individualiai įmonei B ir prašo taikyti laikinąsias apsaugos priemones, areštuojant individualios įmonės B ir jos savininko D turtą. Teismas, ilgai nedelsdamas, priima pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei B ir pritaiko prašomas laikinąsias apsaugos priemones. Kyla klausimas, kaip turėtų elgtis antstolis vykdydamas turto išieškojimą iš individualios įmonės B turto, kreditoriams A ir C.

Manome, kad teoriškai ši situacija galėtų būti sprendžiama šiais būdais:

1. Antstolis tęsia išieškojimą iš individualios įmonės B turto individualios įmonės kreditoriui A. Individualios įmonės kreditoriaus A turtiniai reikalavimai tenkinami iš individualios įmonės B turto, dėl to mažėja individualios įmonės B turtas. To pasekoje mažėja galimybės arba visai jų nelieka patenkinti turtinius interesus individualios įmonės kreditoriui E,

kuris inicijuoja įmonei bankroto bylą. Šiuo atveju geresnėje padėtyje atsidurtų individualios įmonės kreditorius A ir blogesnėje padėtyje įmonės kreditorius E. Yra tikimybė, kad individualios įmonės kreditoriaus A turtiniai interesai bus patenkinti pilnai arba iš dalies, o tuo tarpu individualios įmonės kreditoriaus E turtiniai interesai bus patenkinti iš dalies arba visiškai nepatenkinti.

2. Antstolis tęsia išieškojimą iš individualios įmonės B turto individualios įmonės savininko kreditoriui C. Individualios įmonės savininko kreditoriaus C turtiniai reikalavimai tenkinami iš individualios įmonės B turto, dėl to mažėja individualios įmonės B turtas. To pasekoje mažėja galimybės arba visai jų nelieka patenkinti turtinius interesus individualios įmonės kreditoriui E, kuris inicijuoja įmonei bankroto bylą. Šiuo atveju geresnėje padėtyje atsidurtų individualios įmonės savininko kreditorius C ir blogesnėje padėtyje įmonės kreditorius E.

3. Sustabdomas išieškojimas iš individualios įmonės B turto individualios įmonės kreditoriui A. Sustabdžius išieškojimą iš individualios įmonės B turto individualios įmonės kreditoriui A, padidėja galimybės didesne dalimi patenkinti turtinius interesus individualios įmonės kreditoriui E. Šiuo atveju individualios įmonės kreditoriai A ir E įgauna vienodas teises į turtinių interesų tenkinimą.

4. Sustabdomas išieškojimas iš individualios įmonės B turto individualios įmonės savininko kreditoriui C. Sustabdžius išieškojimą iš individualios įmonės B turto, individualios įmonės savininko kreditoriaus C galimybės patenkinti savo turtinius interesus gali sumažėti, o individualios įmonės kreditoriui E - gali padidėti. Individualios įmonės savininko kreditoriui C gali sumažėti galimybės patenkinti savo turtinius interesus dėl to, kad jo interesai bus tenkinami kartu su bankrutuojančios individualios įmonės visais kreditoriais, bei atsižvelgiant į eilę, sudaromą pagal įstatymu nustatytus kriterijus. Šiuo atveju individualios įmonės kreditorius E ir individualios įmonės savininko kreditorius C įgautų panašias teises į turtinių interesų tenkinimą.

Kiekvienas iš minimų variantų turi savo privalumų ir trūkumų, bet mūsų nuomone, teisingiausias būtų trečias ir ketvirtas variantai, nes jie visiems kreditoriams suteikia panašias teises, tuo išlaikomas individualios įmonės, jos savininko ir jų kreditorių interesų pusiausvyros principas.

Pirmojo ir antrojo varianto atveju, antstolio veiksmus tęsti turto išieškojimą galima būtų pateisinti remiantis Civilinio proceso kodekso 626 straipsnio 3 punktu, kur numatyta, kad antstolis privalo sustabdyti vykdomąją bylą tik iškėlus individualiai įmonei bankroto bylą. Įmonių bankroto įstatyme nėra numatyta, kaip turi būti pranešama antstoliui apie tai, kad teismas priėmė pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei. Įstatyme taip pat nenumatyta apie šį juridinį faktą skelbti viešai. Todėl antstolis praktiškai neturi galimybių sužinoti apie

individualiai įmonei inicijuojamą bankroto bylą. Tik praėjus vieno – dviejų mėnesių laikotarpiui atsiranda galimybė antstoliui oficialiai sužinoti apie grėsiantį bankrotą individualiai įmonei.

Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 4 dalies 4 punktą numato, kad teismas arba teisėjas, priėmęs nutartį iškelti bankroto bylą individualiai įmonei, privalo pranešti antstolių kontoroms, kurioms yra pateikti vykdomieji dokumentai dėl išieškojimo iš šios įmonės ar dėl jos turto arešto. Tačiau ir šiuo laikotarpiu įsiteisėjusios teismo nutarties apie bankroto bylos iškėlimą individualiai įmonei nėra.

Trečiojo ir ketvirtojo varianto atveju tokius veiksmus, kai sustabdomas išieškojimas iš individualios įmonės turto, galima būtų bandyti pateisinti, remiantis Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 3 dalimi, kuri teigia, kad, teismui priėmus pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, jeigu dėl įmonės buvo priimti teismų ir kitų institucijų sprendimai ir pagal juos išduoti vykdomieji dokumentai, įmonės turtas (lėšos) pagal šiuos vykdomuosius dokumentus gali būti areštuojamas, tačiau šio turto realizavimas ir (ar) išieškojimas sustabdomas.

Kaip matome iš atliktos analizės, atsiranda Įmonių bankroto įstatymo ir Civilinio proceso kodekso teisės normų konkurencija. Kyla klausimas, kurio teisės akto normas turėtume taikyti. Konstitucinis Teismas vienoje iš savo bylų yra pasisakęs, kad pagal teisės doktriną, jei yra bendrų ir specialių teisės normų konkurencija, taikomos specialios teisės normos³³. Todėl šiuo atveju reikėtų remtis Įmonių bankroto įstatymu, o ne Civilinio proceso kodeksu. Be to, Įmonių bankroto įstatymo 1 straipsnio 3 dalyje teigiama, kad kitų įstatymų nuostatos, reglamentuojančios įmonių veiklą, kreditoriaus teisę imtis priemonių skoloms išieškoti, mokesčius ir kitas privalomąsias įmokas ir jų administravimą bankroto proceso metu, įmonėse taikomos tiek, kiek jos neprieštaruja šio įstatymo nuostatomis. Ši įstatymo nuostata mums svarbi tuo, kad atsako į rūpimą klausimą. Išieškojimas iš individualios įmonės turto yra sustabdomas, teismui priėmus pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo.

Manome, kad dėl teisinio aiškumo galėtų būti patikslintas Įmonių bankroto įstatymas ir Civilinio proceso kodeksas. Įmonių bankroto įstatyme, galėtų būti numatyta, kad, teismui priėmus pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei, teismas privalo apie tai pranešti antstolių kontoroms, kurioms yra pateikti vykdomieji dokumentai dėl išieškojimo iš tokios įmonės ar dėl jos turto arešto. Civilinio proceso kodekse galėtų būti numatyta, kad, teismui priėmus pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, jeigu dėl įmonės buvo priimti teismų ir kitų institucijų sprendimai ir pagal juos išduoti vykdomieji dokumentai, įmonės turtas (lėšos) pagal šiuos vykdomuosius dokumentus gali būti areštuojamas, tačiau šio turto realizavimas ir (ar) išieškojimas sustabdomas iki įsiteisės teismo nutartis iškelti bankroto bylą arba teismas atsisakys kelti įmonei bankroto bylą.

³³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas//Valstybės žinios. 1996, Nr. 20-537.

Įmonių bankroto įstatymo 18 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad antstolis ne vėliau kaip per 15 dienų nuo teismo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos perduoda bankroto bylą nagrinėjančiam teismui įmonės turto, kuris iki įmonės bankroto bylos iškėlimo buvo areštuotas teismų ir kitų institucijų sprendimų vykdymui užtikrinti, bet neparduotas, arešto bei vykdomuosius dokumentus dėl išieškojimo iš šios įmonės ir praneša apie tai turto saugotojui bei ieškovui.

Kadangi Įmonių bankroto įstatymas visiškai nereglamentuoja individualios įmonės, kaip turinčios specifinį statusą, jos specifinių bankroto procedūrų aspektų, todėl kyla klausimas, ar bankroto bylą nagrinėjančiam teismui turi būti perduodami taip pat ir vykdomieji dokumentai dėl išieškojimo iš individualios įmonės savininko, kaip fizinio asmens, turto. Įmonių bankroto įstatyme atsakymo į mūsų klausimą nėra.

Civilinio proceso kodekso 626 straipsnio 3 punkte numatyta, kad skolininkui iškėlus bankroto bylą, išskyrus neturtinio pobūdžio bylas, sustabdoma vykdomoji byla ir vykdomasis dokumentas persiunčiamas bankroto bylą iškėlusiam teismui. Civilinio proceso kodekse nepavyko rasti teisės normų, kurios tiesiogiai atsakytų į mūsų klausimą.

Aiškinant Įmonių bankroto įstatymą ir Civilinio proceso kodeksą sistemiškai, galima teigti, kad antstolis turėtų perduoti individualios įmonės bankroto bylą nagrinėjančiam teismui tik vykdomuosius dokumentus, susijusius su individualia įmone, nes Lietuvoje galiojantys įstatymai nenumato fizinių asmenų bankroto procedūros, todėl vykdymo procese skolininku, kuriam iškelta bankroto byla, gali būti tik individuali įmonė. Taigi, jei vykdymo procese skolininkas yra individualios įmonės savininkas, antstolis pagal Civilinio proceso kodeksą neturi teisės stabdyti vykdomosios bylos ir privalo tęsti išieškojimą.³⁴ Tačiau šiuo atveju iškyla neatitikimai, tarp mūsų minėtų įstatymų ir Civilinio kodekso, kuriame teigiama, kad už individualios įmonės prievolos atsako jos dalyvis, t.y. individualios įmonės savininkas ir tam tikrais atvejais kartu, kitas asmuo, dažniausiai sutuoktinis. Taigi, norminiuose teisės aktuose atsakymo į mūsų klausimą nėra. Tai reiktų konstatuoti, kaip akivaizdžią teisės spragą.

Kaip 2.1 poskyryje išsiaiškinome, kad, remiantis teismine praktika, individualios įmonės administratorius sudaro bendrą individualios įmonės ir jos savininko kreditorių sąrašą ir, vykstant bankroto procesui, jų reikalavimai yra tenkinami pagal bankroto procesą reglamentuojančias teisės normas. Vadinasi, jeigu individualiai įmonei iškėlus bankroto bylą, pagal teisminę praktiką³⁵ sudaromas bendras individualios įmonės ir jos savininko kreditorių sąrašas, tai turėtų būti bankroto bylą nagrinėjančiam teismui perduodami taip pat ir vykdomieji

³⁴ V. Višinskis. Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko // Jurisprudencija. 2005, Nr.69(61). P. 39.

³⁵ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, civilinės bylos Nr. 3K-3-1099/2003 m., Nr. 3K-7-308/2004 m., Nr. 3K-3-428/2006 m.

dokumentai dėl išieškojimo iš individualios įmonės savininko, kaip fizinio asmens, turto, nes įmonės savininkas yra subsidiariai atsakingas už individualios įmonės prievoles. Bankroto teisės instituto paskirtis ginti ne tik kreditoriaus, bet ir skolininko interesus. Individuali įmonė ir jos savininkas bankroto procese yra bendraatsakovai³⁶, todėl individualios įmonės ir jos savininko kreditorių interesams tenkinti turėtų būti taikomas lygybės ir jų interesų pusiausvyros principas.

Manome, kad reikėtų patikslinti Įmonių bankroto įstatymą ir Civilinio proceso kodeksą numatant, kad individualiai įmonei iškėlus bankroto bylą, antstolis privalo sustabdyti skolininko, kuris yra individualios įmonės savininkas, vykdomąją bylą ir vykdomąjį dokumentą perduoti bankroto bylą iškėlusiam teismui, o areštuotą turtą – bankroto administratoriui.

Teismų praktikoje galima rasti pavyzdžių, kad šis klausimas yra sprendžiamas ir kitaip. Pavyzdžiui, Lietuvos Apeliacinis Teismas nagrinėdamas civilinę bylą³⁷ pagal suinteresuoto asmens UAB „Pasna“ atskirąjį skundą dėl Šiaulių apygardos teismo 2005 m. vasario 2 d. nutarties, kuria nutarta prie Violetos Bendikienės gamybinės – prekybinės įmonės „Vilas“ bankroto bylos Nr. B2-120-372/2005 prijungti Šiaulių miesto apylinkės teismo išduotą vykdomąjį raštą Nr. 20-10-617/2000 (UAB „Pasna“ naudai buvo priteista iš Violetos Bendikienės, kaip fizinio asmens, skola) konstatavo, kad bankrutuojanti Violetos Bendikienės gamybinė – komercinė įmonė „Vilas“ nėra skolininkas minėtoje byloje, ir antstolis neturėjo pagrindo sustabdyti vykdomąją bylą ir persiųsti vykdomąjį raštą bankroto bylą iškėlusiam Šiaulių apygardos teismui pagal Civilinio proceso 626 straipsnio 3 punktą.

Apibendrinant reikėtų konstatuoti, kad Civilinio proceso kodeksas teises pasekmes vykdymo procesui numato nuo bankroto bylos individualiai įmonei iškėlimo momento, o Įmonių bankroto įstatymas - nuo pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei priėmimo momento. Be to įstatymai nenustato tvarkos, kaip apie pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei priėmimą teisme, turi būti informuojami antstoliai. Tai pat manytume, kad bankroto bylą nagrinėjančiam teismui turėtų būti perduodami ir vykdomieji dokumentai dėl išieškojimo iš individualios įmonės savininko, kaip fizinio asmens, turto, nes įmonės savininkas yra subsidiariai atsakingas už individualios įmonės prievoles.

³⁶ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, civilinė byla Nr. 3K-3-1099/2003 m.

³⁷ Lietuvos Apeliacinis Teismas, civilinė byla Nr. 2-137/2005 m.

3. INDIVIDUALIOS ĮMONĖS IR JOS SAVININKO PRIEVOLIŲ VYKDYMAS, LIKVIDAVUS ĮMONĘ DĖL BANKROTO

Bankrutavusios individualios įmonės likvidavimo procedūrą nustatančios normos įtvirtintos Įmonių bankroto įstatyme. Pagal minėto įstatymo 30 straipsnio 1 dalį, teismas, išnagrinėjęs bankroto bylą ir pripažinęs individualią įmonę bankrutavusia, priima nutartį likviduoti įmonę dėl bankroto. Pagal įstatymo 32 straipsnio 4 dalį po to, kai administratorius pateikia įstatyme nustatytus dokumentus, teismas, nagrinėjantis individualios įmonės bankroto bylą, priima sprendimą dėl įmonės pabaigos. Analogiškai yra išaiškinęs ir Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas³⁸, kad dėl įmonės pripažinimo bankrutavusia ir jos likvidavimo teismas priima nutartį, o dėl įmonės pabaigos (pripažinimo, jog įmonės veikla pasibaigė) – sprendimą. Galiausiai, bankrutavusios individualios įmonės, kaip juridinio asmens, veikla pasibaigia, išregistravus ją iš Juridinių asmenų registro.

Ankstesniuose poskyriuose išsiaiškinome, kad individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, o jos bankroto atveju sudaromas bendras kreditorių (įmonės ir jos savininko) ir jų reikalavimų sąrašas. Kyla klausimas, ar bankrutuojančios individualios įmonės kreditorius ir įmonės savininko kreditorius įtraukus į bankroto bylą, po bankrutavusios individualios įmonės išregistravimo iš Juridinių asmenų registro pasibaigia individualios įmonės ir jos savininko prievolės jų kreditoriams.

Civilinio kodekso 6.128 straipsnio 3 dalis teigia, kad, likvidavus juridinį asmenį, prievolė baigiasi, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus, kai prievolę turi įvykdyti kiti asmenys, o Civilinio proceso kodekso 629 straipsnio 1 dalies 6 punktas teigia, kad vykdomoji byla baigiasi, reorganizavus ar likvidavus juridinį asmenį, jeigu negalimas teisių ir pareigų perėmimas. Kaip matome, iš kodeksų teisės normų, jose yra kalbama tik apie juridinį asmenį - individualią įmonę, ir visiškai nieko nesakoma apie fizinį asmenį - individualios įmonės savininką. Vadinasi, minėtų kodeksų minimos teisės normos yra taikomos tik individualiai įmonei. Taigi, bendra taisyklė, kad, likvidavus individualią įmonę, jos prievolės baigiasi išskyrus išimtis, numatomas įstatymuose. Kyla klausimas, ar išimtimi galime laikyti Civilinio kodekso 2.50 straipsnio 4 dalį, kuri teigia, kad jeigu prievolėms įvykdyti neužtenka neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievolės atsako juridinio asmens dalyvis. Civilinio kodekso komentare³⁹ yra teigiama, kad už neribotos civilinės atsakomybės juridinių asmenų prievolės atsako jų dalyviai, todėl likviduoto juridinio asmens prievolės pereina jo dalyviams. Vadinasi, remiantis Civilinio kodekso komentaru, likviduotos individualios įmonės prievolės turi pereiti savininkui ir galbūt jo

³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33, 24 p.

³⁹ Bakanas A. ir kiti Civilinio kodekso komentarai. Vilnius: Justitia, 2003. VI K. P. 170.

sutuoktiniui. Bet reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad individuali įmonė gali būti likviduojama dėl įvairių priežasčių. Civilinio kodekso 2.106 straipsnis numato net septynis likvidavimo pagrindus, kuriais remiantis gali būti likviduojama individuali įmonė. Todėl manome, kad yra skirtumas, ar individuali įmonė yra likviduota bankroto proceso metu, ar tiesiog likviduota kitais pagrindais. Bankroto procesas yra taikomas tada, kai reikia likviduoti neveiklią, nemokią individualią įmonę. Todėl nors Įmonių bankroto įstatyme tiesiogiai nepasakyta, tačiau pritartina teisės literatūroje išsakomai nuomonei, kad sistemiškai nagrinėjant šį įstatymą bei bankroto proceso esmę, galima spręsti, kad baigus bankroto procedūras, baigiasi bankrutuojančio subjekto turtinės prievolės kreditoriams.⁴⁰ Darytina išvada, kad likvidavus dėl bankroto ir išregistravus individualią įmonę iš Juridinių asmenų registro, baigiasi ir jos prievolės kreditoriams.

Tokios pozicijos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas⁴¹, civilinėse bylose konstatuodamas, kad individualios įmonės likvidavimas, vykdant bankroto procedūras, reiškia, kad galutinai išsprendžiamas bankrutavusios individualios įmonės skolų klausimas bei fiksuojama, kad tolesnis skolų išieškojimas yra neįmanomas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2006 m. spalio 30 d. nutartyje⁴² konstatavo, kad suformuluota aktuali vienodos teismų praktikos formulavimo taisyklė, jog kai likviduojama dėl bankroto individuali (personalinė) įmonė, kuri yra neribotos civilinės atsakomybės asmuo (CK 2.50 straipsnio 4 dalis) ir nėra šio juridinio asmens dalyvio turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas, tenkinant šios įmonės kreditorių reikalavimus, laikytina, jog šios įmonės savininko (dalyvio) prievolės prieš įmonės kreditorius pasibaigia (CK 6.128 straipsnio 3 dalis).

Kaip matome, teismų praktika akivaizdžiai patvirtina poziciją, kad likvidavus dėl bankroto ir išregistravus individualią įmonę iš Juridinių asmenų registro, baigiasi ir jos prievolės kreditoriams.

Manome, kad dėl teisinio aiškumo galėtų būti patikslintas Įmonių bankroto įstatymas, numatant, kad likvidavus dėl bankroto individualią įmonę, baigiasi ir jos prievolės kreditoriams.

Tačiau dar liko neatsakyta į antrą mūsų klausimo dalį, ar likvidavus individualią įmonę dėl bankroto, pasibaigia ir jos savininko, kaip fizinio asmens, prievolės jo kreditoriams.

Įmonių bankroto įstatymas reglamentuoja tik individualios įmonės, kaip juridinio asmens bankroto procesą, ir nereglamentuoja jos savininko, kaip fizinio asmens, bankroto proceso. Pasibaigus individualios įmonės bankroto procedūroms, individuali įmonė yra likviduojama ir nustoja būti civilinių teisinių santykių subjektu. Tuo tarpu, individualios įmonės savininkas, kaip

⁴⁰ V. Višinskis. Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko // Jurisprudencija. 2005, Nr.69(61). P. 41.

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, civilinės bylos Nr. 3K-3-1099/2003 m., 3K-3-1186/2003 m.

⁴² Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, civilinė byla Nr. 3K-3-428/2006 m.

buvo fiziniu asmeniu individualios įmonės bankroto proceso metu, taip ir liko fiziniu asmeniu netgi ir pasibaigus individualios įmonės bankroto procesui. Civilinio kodekso teisės normos nenumato galimybių pasibaigti individualios įmonės savininko, kaip fizinio asmens, prievolėms, likvidavus individualią įmonę dėl bankroto. Civilinio proceso kodekso teisės normos nenumato galimybių nutraukti vykdomąją bylą individualios įmonės savininkui, likvidavus individualią įmonę dėl bankroto. Todėl manome, kad individualios įmonės savininko, kaip fizinio asmens, kreditorių reikalavimo teisė nesibaigia. Vadinasi, bankrutavusios ir iš Juridinių asmenų registro išregistruotos individualios įmonės, jau buvusio savininko, kaip fizinio asmens, kreditoriai turi teisę reikalauti vykdyti prievolės vykdymo proceso nustatyta tvarka.

Civilinio proceso kodekse nustatyta skolų išieškojimo iš fizinių asmenų tvarka, teisiniu požiūriu pagrįsta ir pakankamai teisinga, tačiau socialine prasme kelia susirūpinimą.⁴³ Šiuo metu pagal Civilinio proceso kodeksą skola iš fizinio asmens gali būti išieškoma visą gyvenimą net ir iš turto, palikto po mirties. Taip prarandamas stimulus ne tik dirbti, bet ir gyventi. Manome, kad tai yra neteisinga ir padaryta ekonominė klaida neturėtų asmens persekioti visą gyvenimą, taip atimdama galimybę fiziniam asmeniui atsistoti ant kojų. Todėl reikėtų pradėti svarstyti, ar netikslinga būtų reglamentuoti ir fizinių asmenų bankroto procesą.

Europos Sąjungos Tarybos reglamente⁴⁴ (EB) dėl bankroto bylų yra teigiama, kad reglamentas turėtų būti taikomas bankroto byloms, kai skolininkas yra fizinis ar juridinis asmuo, prekybininkas ar individualus asmuo. Reglamento 4 straipsnyje pažymėta, kad skolininkus, kuriems gali būti iškelta bankroto byla, bei kitas bankroto iškėlimo sąlygas nustato valstybės, kurioje keliama byla, teisė. Vadinasi, valstybėms narėms netgi rekomenduojama reglamentuoti fizinių asmenų bankroto procedūras. Nacionalinei teisei su nedidelėmis išimtimis suteikta teisė reglamentuoti tiek fizinių, tiek juridinių asmenų bankroto procesą. Tačiau fizinių asmenų bankroto proceso reglamentavimas - ne mūsų darbo tikslas.

Apibendrinant galime pasakyti, kad likvidavus dėl bankroto individualią įmonę, baigiasi ir jos prievolės kreditoriams, tuo tarpu bankrutavusios individualios įmonės savininko kreditoriai, dalyvavę individualios įmonės bankroto procese, turi teisę tęsti skolų išieškojimą iš buvusios individualios įmonės savininko Civilinio proceso nustatyta tvarka.

⁴³ Butkus K. ir kiti. Taikomas mokslinio tyrimo darbas „Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė“// <http://www.bankrotodep.lt/Doc/nvaa.doc>. Prisijungimo laikas: 2006-09-05.

⁴⁴ Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000//<http://www.lrs.lt>. Prisijungimo laikas: 2006-09-07.

4. TEISMŲ PRAKTIKOS KAITA INDIVIDUALIŲ ĮMONIŲ BANKROTO BYLOSE

Peržiūrėjus dalį Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos Apeliacinio Teismo nutarčių, galima pastebėti, kad individualių įmonių bankroto procedūros realiaame gyvenime nėra toks jau retas reiškinys ir dėl to kyla nemažai ginčų. Iš pirmo žvilgsnio susidaro įspūdis, kad teismų praktika yra prieštaringa. Tad pabandysime apžvelgti kai kurias teismų nutartis ir aptarti jose egzistuojančias problemas ar prieštaravimus.

Lietuvos Apeliacinis Teismas, nagrinėdamas civilinę bylą⁴⁵ pagal atsakovo bankrutuojančios V. S. komercinės – prekybinės firmos „Alytaus gija“ savininkės V. S. atskirąjį skundą dėl Kauno apygardos teismo 2006 m. sausio 30 d. nutarties, pažymėjo, jog pirmosios instancijos teismas nutartyje neteisingai nurodė, kad personalinės įmonės turtas yra neatskirtas nuo įmonininko turto, nes Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo, įsigaliojusio 2004 m. sausio 1 d., 8 straipsnyje yra nustatyta, kad individualios įmonės turtas yra atskirtas nuo įmonės savininko turto. Tačiau tai nekeičia pirmosios instancijos teismo nutarties esmės, nes pagal CK 2.50 straipsnio 4 dalį, tuo atveju, kai neribotos civilinės atsakomybės juridiniam asmeniui, koku yra individuali įmonė, prievolėms įvykdyti neužtenka juridinio asmens turto, už jo prievolės atsako juridinio asmens dalyvis. Analogiškai, kad, įsigaliojus Individualių įmonių įstatymui, individualios įmonės turtas yra atskirtas nuo įmonės savininko turto, Lietuvos Apeliacinis Teismas yra pasisakęs ir kitose civilinėse bylose.⁴⁶ Tačiau galima rasti bylą, kur teigiama priešingai. Pavyzdžiui, Lietuvos Apeliacinis Teismas, nagrinėdamas civilinę bylą⁴⁷ pagal atsakovo J. Kurkausko įmonės atskirąjį skundą dėl Panevėžio apygardos teismo 2006 m. liepos 11 d. nutarties civilinėje byloje Nr. B2-00327-280/2006 teigia, kad individuali (personalinė) įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo. Pagal CK 2.50 straipsnio 4 dalį tokios įmonės turtas yra neatskirtas nuo įmonininko (savininko ar savininkų) turto, todėl, jei įmonės prievolėms įvykdyti neužtenka šios įmonės turto, už jos prievolės atsako įmonininkas (savininkas ar savininkai) savo turtu.

Kaip 1.2 poskyryje išsiaiškinome, individualios įmonės turtas yra atskirtas nuo įmonės savininko turto, todėl akivaizdu, kad teismas, teigdamas priešingai, suklydo, nors tai nekeičia teismo nutarties esmės. Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad Civilinio kodekso 2.50 straipsnio 4 dalyje nėra nuostatų teigiančių, kad įmonės turtas yra neatskirtas nuo įmonininko (savininko ar savininkų) turto. Tokia formuluotė buvo jau dabar negaliojančiame Įmonių

⁴⁵ Lietuvos Apeliacinis Teismas, civilinė byla Nr. 2-211/2006 m.

⁴⁶ Lietuvos Apeliacinio Teismo, civilinės bylos Nr. 2-413/2006 m., 2-313/2006 m., 2-178/2006 m.

⁴⁷ Lietuvos Apeliacinis Teismas, civilinė byla Nr. 2-543/2006 m.

įstatymo 7 straipsnyje. Įsigaliojus Individualių įmonių įstatymui, vartojama sąvoka individuali įmonė, o ne individuali (personalinė) įmonė.

Taigi, darytina išvada, kad, nors nuo 2004 m. sausio 1 d. galioja Individualių įmonių įstatymas, teismai kai kuriose bankroto bylų nutartyse vis dar teigia, kad individualios įmonės turtas yra neatskirtas nuo įmonininko turto.

Lietuvos Apeliacinis Teismas, nagrinėdamas civilinę bylą⁴⁸ pagal suinteresuoto asmens uždarnosios akcinės bendrovės „Pasna“ atskirąjį skundą dėl Šiaulių apygardos teismo 2005 m. vasario 2 d. nutarties, kuria nutarta prie Violetos Bendikienės gamybinės – prekybinės įmonės „Vilas“ bankroto bylos Nr. B2-120-372/2005 prijungti Šiaulių miesto apylinkės teismo išduotą vykdomąjį raštą Nr. 20-10-617/2000, konstatavo, kad pagal galiojantį Individualių įmonių įstatymą individualios įmonės turtas yra atskirtas nuo įmonės savininko turto. Todėl pirmosios instancijos teismas nepagrįstai taikė anksčiau galiojusio Įmonių įstatymo 7 straipsnio nuostatą ir nepagrįstai rėmėsi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimo Nr. 33 15 punktu – minėtas nutarimas buvo priimtas, galiojant Įmonių įstatymui, pagal kurio 7 straipsnio nuostatą individualios įmonės turtas buvo neatskirtas nuo įmonininko turto.

Šiuo atveju teismas nesutinka su Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato išaiškinimu, kad visi kreditoriai savo finansinius reikalavimus turi pareikšti Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka nepriklausomai nuo to, su kuo – įmone ar jos savininku, kaip privačiu asmeniu, - buvo sudarytas sandoris, iš kurio kyla kreditoriaus reikalavimas. Tačiau didžiojoje daugumoje bylų, teismai remiasi būtent šiuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato išaiškinimu. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nagrinėdamas civilinę bylą⁴⁹ pagal atsakovės R. K. kasacinį skundą dėl Šiaulių apygardos civilinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 10 d. sprendimo peržiūrėjimo, konstatuoja, kad, kai bankroto byla iškeliama individualiai (personalinei) įmonei, kuri yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, tai visi kreditoriai savo finansinius reikalavimus turi pareikšti Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka nepriklausomai nuo to, su kuo – įmone ar jos savininku (savininkais), kaip privačiu fiziniu asmeniu (privačiais fiziniais asmenimis) – buvo sudarytas sandoris, iš kurio kyla kreditoriaus reikalavimas. Šią išvadą, be kita ko, lemia individualios įmonės, kaip civilinių teisinių santykių subjekto, atsakomybės už prievolės specifika. Minėta išvada neprieštarauja Įmonių bankroto įstatymo nuostatomis. Analogiškai bylą nagrinėjo ir rėmėsi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimo Nr. 33 15 punktu Lietuvos Apeliacinis Teismas civilinėje byloje⁵⁰ pagal pareiškėjų R. M. ir akcinės bendrovės SEB Vilniaus bankas atskiruosius skundus dėl Kauno apygardos teismo 2006 m. sausio 13 d. nutarties.

⁴⁸ Lietuvos Apeliacinis Teismas, civilinė byla Nr. 2-137/2005 m.

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, civilinė byla Nr. 3K-3-428/2006 m.

⁵⁰ Lietuvos Apeliacinis Teismas, civilinė byla Nr. 2-149/2006 m.

Manome, kad Lietuvos Apeliacinis Teismas aukščiau minėtoje byloje negalėjo teigti, kad žemesnės instancijos teismas nepagrįstai rėmėsi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimu, nes Konstitucinis Teismas vienoje iš savo bylų yra pasisakęs, kad žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų sprendimų – precedentų tų kategorijų bylose.⁵¹ Be to, kaip 2.1 poskyryje išsiaiškinome, turėtų būti sudaromas bendras kreditorių (įmonės ir jos savininko) ir jų reikalavimų sąrašas.

Lietuvos Apeliacinis Teismas, nagrinėdamas civilinę bylą⁵² pagal atsakovo uždarnosios akcinės bendrovės „Draudimo kompanija Neris“ apeliacinį skundą ir trečiojo asmens antstolės Linos Uniokaitės apeliacinį skundą dėl Klaipėdos apygardos teismo 2005 m. rugsėjo 26 d. sprendimo civilinėje byloje Nr. 2-666-159/2005, pažymėjo, kad iš individualios įmonės, įsteigtos santuokos metu, veiklos atsiradusios prievolės turi būti laikomos bendromis sutuoktinių prievolėmis, ir jos turi būti tenkinamos iš sutuoktinio bendro turto. Iš bylos medžiagos matyti, kad antstolė areštavo ieškovei (individualios įmonės savininko sutuoktinei) priklausančią namą vykdydama išieškojimą iš R. Žuko individualios įmonės išieškotojo UAB „Lietuvos draudimo“ kreditų draudimas naudai. Įsiteisėjus nutarčiai dėl bankroto bylos iškėlimo R. Žuko individualiai įmonei, vykdomasis dokumentas turėjo būti perduotas bankroto bylą iškėlusiam teismui (CPK 626 str. 1 d. 3 p.), ir išieškojimo procedūros toliau turi būti vykdomos pagal Įmonių bankroto įstatymo normas. Tuo tarpu, jau minėtoje civilinėje byloje pagal suinteresuoto asmens uždarnosios akcinės bendrovės „Pasma“ atskirąjį skundą dėl Šiaulių apygardos teismo 2005 m. vasario 2 d. nutarties, kuria nutarta prie Violetos Bendikienės gamybinės – prekybinės įmonės „Vilas“ bankroto bylos Nr. B2-120-372/2005 prijungti Šiaulių miesto apylinkės teismo išduotą vykdomąjį raštą Nr. 20-10-617/2000 yra konstatuojama, kad ieškinys buvo pareikštas Violetai Bendikienei, kaip fiziniam asmeniui, ir minėtoje byloje priteistos bei išieškomos sumos būtent iš Violetos Bendikienės, kaip fizinio asmens, bet ne Violetos Bendikienės gamybinės – prekybinės įmonės „Vilas“. Taigi, bankrutuojanti Violetos Bendikienės įmonė „Vilas“ nėra skolininkas minėtoje byloje, ir antstolis neturėjo pagrindo sustabdyti vykdomąją bylą ir persiųsti vykdomąjį raštą bankroto bylą iškėlusiam Šiaulių apygardos teismui pagal CPK 626 straipsnio 3 punktą.

Taigi matome, vienoje nutartyje teigiama, kad vykdomasis dokumentas dėl individualios įmonės dalyvio, turtinių prievolių, individualiai įmonei iškėlus bankroto bylą pagal Civilinio proceso kodekso 626 straipsnio 3 punktą turi būti perduodamas bankroto bylą iškėlusiam teismui, kitoje nutartyje - neturi būti perduodamas.

⁵¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas//Valstybės žinios. 2006, Nr. 36-1292.

⁵² Lietuvos Apeliacinis Teismas, civilinė byla Nr. 2A-86/2005 m.

Kaip 2.2 poskyryje išsiaiškinome, bankroto bylą nagrinėjančiam teismui turėtų būti perduodami vykdomieji dokumentai dėl išieškojimo iš individualios įmonės savininko, kaip fizinio asmens, turto, nes įmonės savininkas (dalyvis) yra subsidiariai atsakingas už individualios įmonės prievoles.

Aukščiau aptariamų problemų kontekste įdomi ir teisiškai esamą situaciją įvertinanti pasirodo Lietuvos Apeliacinio Teismo nagrinėta civilinė byla⁵³ pagal ieškovo likviduojamos E. Vilkio transporto paslaugų įmonės atskirąjį skundą dėl Klaipėdos apygardos teismo 2006 m. sausio 9 d. nutarties, kurioje teigiama, kad, individualiai įmonei iškėlus bankroto bylą, materialinės atsakomybės subjektu, be pačios įmonės, yra ir jos savininkas. Tačiau savininkas, kaip fizinis asmuo, taip pat yra materialinės atsakomybės subjektu pagal jo asmenines prievoles. Todėl susidaro teisinė situacija, kad tas pats subjektas atsako už individualios įmonės ir savo asmenines prievoles. Esant skirtingam skolų išieškojimo pagal bankroto procedūrą ir Civilinio proceso kodekse reglamentuotą vykdymo procesą, susidaro šias procedūras reglamentuojančių normų kolizija. Teismas šioje nutartyje kolizijos problemą sprendžia vadovaudamasis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, bei netiesiogiai pasisako už tai, kad būtų sudaroma bendra bankrutuojančios individualios įmonės ir jos savininko, kaip fizinio asmens, kreditorių ir jų reikalavimų eilė.

Aukščiau paminėtoje nutartyje, taip pat yra sprendžiamas klausimas, kaip nustatyti kreditorinių finansinių reikalavimų tenkinimo eilę (individualios įmonės ir jos savininko). Gaila, bet nepavyko rasti palyginimui daugiau teismo nutarčių, kuriose būtų sprendžiamas kreditorinių finansinių reikalavimų tenkinimo eilės klausimas.

Taigi, darytina išvada, kad didžiojoje daugumoje bylų teismai tiesiogiai vadovaujasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisėjų Senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. 33 „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“, pasisako už tai, kad būtų sudaromas bendras kreditorių (individualios įmonės ir jos savininko) ir jų reikalavimų sąrašas.

Jau minėtoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinėje byloje pagal atsakovės R. K. kasacinį skundą dėl Šiaulių apygardos civilinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 10 d. sprendimo peržiūrėjimo yra konstatuojama, kad, kai likviduojama dėl bankroto individuali (personalinė) įmonė, kuri yra neribotos civilinės atsakomybės asmuo (CK 2.50 straipsnio 4 dalis) ir nėra šio juridinio asmens bei fizinio asmens, esančio jos dalyviu ir laiduotoju, turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas, tenkinant šios įmonės kreditorių reikalavimus, laikytina, jog pasibaigia šio fizinio asmens prievolės tiek kaip įmonės dalyvio, tiek kaip įmonės laiduotojo (CK 6.128 straipsnio 3 dalis, 6.76 straipsnio 2 dalis, 6.87 straipsnio 1 dalis). Kartu, atsižvelgiant į viešąjį interesą, pripažintina, jog vėliau paaiškėjus, kad vykdant

⁵³ Lietuvos Apeliacinis Teismas, civilinė byla Nr. 2-178/2006 m.

bankroto procedūras toks fizinis asmuo turėjo turtą, apie kurį nebuvo žinoma, ir yra galimybė nukreipti išieškojimą į tą turtą, negali būti paneigta galimybė teisinėmis priemonėmis tai padaryti.

Kaip skelbiama kitose Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyse⁵⁴, įmonės likvidavimas, vykdamas bankroto procedūras, reiškia, kad galutinai išsprendžiamas bankrutavusios įmonės skolų klausimas ir fiksuojama, kad tolesnis skolų išieškojimas negalimas. Todėl abejotina, kad ateityje teisinėmis priemonėmis likviduotos dėl bankroto individualios įmonės buvę kreditoriai galės išieškoti skolas iš likviduoto juridinio asmens buvusio savininko.

Kaip 3 skyriuje išsiaiškinome, kad, likvidavus dėl bankroto individualią įmonę, baigiasi ir individualios įmonės, ir jos savininko (dalyvio) prievolės prieš individualios įmonės kreditorius.

Kaip matome, peržiūrėjus dalį Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos Apeliacinio Teismo nutarčių, galima jose rasti prieštaravimų bei tam tikrų neatitikimų tarp teisės teorijos ir teismų praktikos. Todėl manome, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas galėtų išanalizuoti įstatymų taikymo praktiką bankroto bylose, iškeltose ir išnagrinėtose pagal 2001 m. kovo 21 d. Įmonių bankroto įstatymą ir pateikti teismams naują išaiškinimą.

Teismai turėtų formuoti vienodą teismų praktiką.

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, civilinės bylos Nr. 3K-3-1099/2003 m., Nr. 3K-3-1186/2003 m.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Individualios įmonės savininko sutuoktinis, kaip ir pats individualios įmonės savininkas, yra individualios įmonės dalyviai.
2. Individualios įmonės turtas ir savininko turtas yra atskirtas, tačiau individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo ir, susiklosčius tam tikroms aplinkybėms, t. y., kai įmonės prievolėms įvykdyti neužteks įmonės turto, savininkas (dalyvis) turės atsakyti visu savo turtu už individualios įmonės prievoles.
3. Nors nuo 2004 m. sausio 1 d. galioja Individualių įmonių įstatymas, teismai kai kuriose bankroto bylų nutartyse vis dar teigia, kad individualios įmonės turtas yra neatskirtas nuo įmonininko turto.
4. Materialinė atsakomybė tenka individualios įmonės dalyviams, bet individualios įmonės bankrotą gali inicijuoti tik individualios įmonės savininkas.
5. Reikėtų tobulinti Įmonių bankroto įstatymą, numatant, kad bankroto byla būtų keliama tik nemokiai individualiai įmonei ar įmonei, kuri daugiau kaip tris mėnesius vėluoja išmokėti darbuotojams atlyginimą, ir pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo turėtų teisę pateikti ne tik individualios įmonės savininkas, bet ir jos dalyvis.
6. Imantis laikinųjų apsaugos priemonių galima areštuoti ir individualiai įmonei priklausančią turtą, ir individualios įmonės dalyviui nuosavybės teise priklausančią turtą dar iki teismui priimant nutartį iškelti individualiai įmonei bankroto bylą.
7. Iškėlus individualiai įmonei bankroto bylą, jos savininkas yra nušalinamas nuo įmonės valdymo, o įmonės ir įmonės dalyvio turtui turi būti uždėtas areštas. Įmonė toliau išlieka juridiniu asmeniu, bet jos veikla yra kontroliuojama teismo ir kreditorių. Pasikeičia įmonės teisės ir pareigos.
8. Reikėtų tobulinti Įmonių bankroto įstatymą, numatant, kad, iškėlus bankroto bylą neribotos civilinės atsakomybės juridiniam asmeniui, jo dalyvis privalo teismo paskirtam administratoriui pateikti informaciją ne tik apie įmonės, bet ir apie savo turtą.
9. Įmonių bankroto įstatymas nereglamentuoja bankrutuojančios individualios įmonės dalyvio materialinės atsakomybės bankrutuojančios individualios įmonės kreditoriams.
10. Įmonių bankroto įstatyme nereglamentuota galimybė sudaryti bendrą bankrutuojančios individualios įmonės kreditorių ir jos dalyvio kreditorių bei jų reikalavimų sąrašą, o tokia galimybė yra numatyta tik teismų praktikos formavimo būdu.
11. Būtina tobulinti Įmonių bankroto įstatymą numatant, kad: turi būti sudaromas bendras kreditorių (įmonės ir jos savininko) ir jų reikalavimų sąrašas; nustatoma bendra kreditorių (įmonės ir jos savininko) reikalavimų tenkinimo tvarka; individualios įmonės savininkas

turi būti įpareigotas pateikti visą informaciją apie savo, kaip fizinio asmens, turtą bei turtinius įsipareigojimus, bei apie sudarytus didesnės kaip penkių tūkstančių litų vertės sandorius su fiziniais asmenimis už ne mažesnę kaip 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei.

12. Individualios įmonės savininko, kaip fizinio asmens, kreditorius galime laikyti individualios įmonės kreditoriais, nors pagal šiuo metu susiformavusį teisinį reglamentavimą tikrieji įmonės kreditoriai turi didesnes galimybes ir garantijas savo reikalavimams tenkinti.
13. Civilinio proceso kodeksas teises pasekmes vykdymo procesui numato nuo bankroto bylos individualiai įmonei iškėlimo momento, o Įmonių bankroto įstatymas - nuo pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei priėmimo momento.
14. Reikėtų tobulinti Civilinio proceso kodeksą, numatant, kad, teismui priėmus pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei, jeigu dėl jos buvo priimti teismų ir kitų institucijų sprendimai ir pagal juos išduoti vykdomieji dokumentai, įmonės turtas (lėšos) pagal šiuos vykdomuosius dokumentus gali būti areštuojamas, tačiau šio turto realizavimas ir (ar) išieškojimas sustabdomas iki įsiteisės teismo nutartis iškelti bankroto bylą, arba teismas atsisakys kelti individualiai įmonei bankroto bylą.
15. Galiojantys Lietuvoje teisės aktai nenustato tvarkos, kaip apie pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei priėmimą teisme turi būti informuojami antstoliai. Reikėtų tobulinti Įmonių bankroto įstatymą, numatant, kad, teismui priėmus pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo individualiai įmonei, teismas privalo apie tai pranešti antstolių kontoroms, kurioms yra pateikti vykdomieji dokumentai dėl išieškojimo iš tokios įmonės ar dėl jos turto arešto.
16. Bankroto bylą nagrinėjančiam teismui turi būti perduodami taip pat ir vykdomieji dokumentai dėl išieškojimo iš individualios įmonės savininko, kaip fizinio asmens, turto, nes įmonės savininkas yra subsidiariai atsakingas už individualios įmonės prievoles.
17. Likvidavus dėl bankroto individualią įmonę, baigiasi ir jos prievolės kreditoriams, tuo tarpu bankrutavusios individualios įmonės savininko kreditoriai, dalyvavę individualios įmonės bankroto procese, turi teisę tęsti skolų išieškojimą iš buvusios individualios įmonės savininko Civilinio proceso nustatyta tvarka.
18. Daugumoje bylų teismai tiesiogiai vadovaujasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisėjų Senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. 33 „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“, pasisako už tai, kad būtų sudaromas bendras kreditorių (individualios įmonės ir jos savininko) ir jų reikalavimų sąrašas.

19. Teismų praktika prieštaringa, todėl turi būti skiriamas ypatingas dėmesys vienodos teismų praktikos formavimui.

PASIŪLYMAI TEISĖS AKTŲ LEIDĖJUI

1. Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 1 punkte numatyta: „1) įmonės valdymo organai privalo perduoti administratoriui įmonės turtą pagal finansinę atskaitomybę, sudarytą nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos duomenimis, ir visus dokumentus per teismo nustatytus terminus. Tais atvejais, kai įmonės turtas neatskirtas nuo įmonininko ar jos narių turto, savininkas (savininkai) per tuos pačius terminus privalo pateikti administratoriui viso turimo turto sąrašą, įskaitant ir esančio bendra jungtine nuosavybe.“

Šis 10 straipsnio 7 dalies 1 punktas keistinas taip: „1) įmonės valdymo organai privalo perduoti administratoriui įmonės turtą pagal finansinę atskaitomybę, sudarytą nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos duomenimis, ir visus dokumentus per teismo nustatytus terminus.

Neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyvis per tuos pačius terminus privalo pateikti administratoriui informaciją apie visą savo turtą, turtinius įsipareigojimus ir apie sudarytus didesnės kaip penkių tūkstančių litų vertės sandorius su fiziniais asmenimis už ne mažesnę kaip 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo.“

2. Įmonių bankroto įstatymo 11 straipsnio 3 dalies 19 punkte numatyta, kad administratorius: „19) tais atvejais, kai įmonės turtas neatskirtas nuo įmonininko ar įmonės narių turto, turi teisę neatlygintinai gauti duomenis iš institucijų, kurios teisės aktų nustatyta tvarka registruoja turtą (vertybinius popierius), apie šių asmenų vardu registruotą turtą (vertybinius popierius), iš bankų, kitų kredito ir draudimo įstaigų – apie jų turimas arba priklausančias gauti pinigų sumas.“

Šis Įmonių bankroto įstatymo 11 straipsnio 3 dalies 19 punktas keistinas taip, kad administratorius: „19) pagal kreditorių pareikštus reikalavimus sudaro bendrą neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens ir jo dalyvio kreditorių ir jų reikalavimų sąrašą ir teikia jį teismui tvirtinti.“

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014. Aktuali redakcija.
2. Europos Sąjungos Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000//<http://www.lrs.lt>. Prisijungimo laikas: 2006-09-07.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262. Aktuali redakcija.
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340. Aktuali redakcija.
5. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 112-4991. Aktuali redakcija.
6. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010. Aktuali redakcija.
7. Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 14-395.
8. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 17-649. Aktuali redakcija.
9. Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 102-4585. Aktuali redakcija.
10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 straipsniui ir Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio pirmajai daliai“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 20-537.
11. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos konstitucinio teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 2006, Nr. 36-1292.

Specialioji literatūra

12. Bakanas A. ir kiti Civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2001.
13. Bernotaitė K. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai // Jurisprudencija. 2005, Nr.77(69).
14. Bivainis J. Įmonių bankroto teisinis reglamentavimas. Teisės problemos. 1998, Nr. 3, 4.
15. Butkus K. ir kiti. Taikomas mokslinio tyrimo darbas „Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė“ // <http://www.bankrotodep.lt/Doc/nvaa.doc>. Prisijungimo laikas: 2006-09-05.
16. Driukas A. ir kiti. Civilinio proceso kodekso komentaras. I dalis. Vilnius: Justitia, 2004.
17. Driukas A. ir Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
18. Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų apžvalgos // <http://www.bankrotodep.lt/Apzvalgos.php>. Prisijungimo laikas: 2006-06-07.
19. Kiršienė J., Pakalniškis V. ir kiti Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004.
20. Kvietkauskas V. ir kiti. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985.
21. Mikuckienė V. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese // Jurisprudencija. 2005, Nr.77(69).
22. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.
23. Višinskis V. Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko // Jurisprudencija. 2005, Nr.69(61).

Teismų praktika

24. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, civilinė byla pagal ieškovo A. K. kasacinį skundą dėl Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2000 m. gruodžio 20 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovo A. K. ieškinį atsakovams L. K., L. K. firmai „Aleta“, UAB „Aleta“, dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais, byla Nr. 3K-3-445/2001 m.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33 „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“.
26. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, civilinė byla pagal atsakovės Birutės Laktionkinos kasacinį skundą dėl Tauragės rajono apylinkės teismo 2002 m. rugsėjo 9 d. sprendimo ir

- Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 4 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės Loretos Milkintienės ieškinį atsakovams Antanui Milkintui ir Birutei Laktionkinai dėl dalies bendrojoje nuosavybėje nustatymo ir arešto turtui panaikinimo, byla Nr. 3K-3-705/2003 m.
27. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, civilinė byla pagal ieškovo Šiaulių apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos kasacinį skundą dėl Šiaulių apygardos teismo 2003 m. sausio 29 d. sprendimo ir Lietuvos Apeliacinio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. balandžio 28 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovo Šiaulių apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos ieškinį atsakovei Nijolei Šiatkienei dėl skolos priteisimo, byla Nr. 3K-3-1099/2003 m.
28. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, civilinė byla pagal ieškovo Klaipėdos apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos kasacinį skundą dėl Lietuvos Apeliacinio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 16 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovo Klaipėdos apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos ieškinį atsakovui Artūrai Survilai dėl mokesčių, baudų ir delspinigių išieškojimo, byla Nr. 3K-3-1186/2003 m.
29. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, civilinė byla pagal atsakovo A. L. kasacinį skundą dėl Jurbarko rajono apylinkės teismo 2003 m. rugsėjo 2 d. sprendimo ir Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 20 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovo akcinės bendrovės „Ūkio bankas“ ieškinį atsakovui A. L. dėl įsiskolinimo priteisimo, byla Nr. 3K-7-308/2004 m.
30. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, civilinė byla pagal ieškovo Zbignevo Kuliešo ir trečiojo asmens su savarankiškais reikalavimais Lidijos Kuliešo kasacinius skundus dėl Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 13 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovo Zbignevo Kuliešo ieškinį atsakovams Editai Kavarskienei, Egidijui Sudikui, teisių perėmėjai Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai dėl turto pardavimo iš varžytinių aktų pripažinimo negaliojančiais ir trečiojo asmens su savarankiškais reikalavimais Lidijos Kuliešo ieškinį atsakovams dėl turto pardavimo iš varžytinių aktų pripažinimo negaliojančiais, byla Nr. 3K-3-512/2004 m.
31. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, civilinė byla pagal pareiškėjos J. M. kasacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. sausio 20 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal pareiškėjos J. M. skundą dėl antstolio veiksmų, byla Nr. 3K-3-383/2005 m.

32. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, civilinė byla pagal atsakovės R. K. kasacinį skundą dėl Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 10 d. sprendimo peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovo AB banko „NORD/LB Lietuva“ ieškinį atsakovei R. K., trečiajam asmeniui bankrutuojančiai V. Keinio įmonei „VIVA“ dėl skolos priteisimo, byla Nr. 3K-3-428/2006 m.
33. Lietuvos Apeliacinis Teismas, civilinė byla pagal atsakovo UAB „Draudimo kompanija Neris“ apeliacinį skundą ir trečiojo asmens antstolės Linos Uniokaitės apeliacinį skundą dėl Klaipėdos apygardos teismo 2005 m. rugsėjo 26 d. sprendimo civilinėje byloje Nr. 2-666-159/2005 pagal ieškovės I. Ž. ieškinį atsakovams UAB „Draudimo kompanija Neris“ ir R. Žuko individualiai įmonei dalyvaujant tretiesiems asmenims AB SEB Vilniaus bankas, R. Ž., antstolei Linai Uniokaitei dėl arešto turtui panaikinimo, byla Nr. 2A-86/2005.
34. Lietuvos Apeliacinis Teismas, civilinė byla pagal suinteresuoto asmens uždarnosios akcinės bendrovės „Pasna“ atskirąjį skundą dėl Šiaulių apygardos teismo 2005 m. vasario 2 d. nutarties, kuria nutarta prie Violetos Bendikienės gamybinės – prekybinės įmonės „Vilas“ bankroto bylos Nr. B2-120-372/2005 prijungti Šiaulių miesto apylinkės teismo išduotą vykdomąjį raštą Nr. 20-10-617/2000, byla Nr. 2-137/2005.
35. Lietuvos Apeliacinis Teismas, civilinė byla pagal pareiškėjų R. M. ir AB SEB Vilniaus bankas atskiruosius skundus dėl Kauno apygardos teismo 2006 m. sausio 13 d. nutarties, kuria teismas atsisakė priimti pareiškėjų R. M. bei AB SEB Vilniaus bankas skundus R. M. prekybos namų „Tuktukas“ bankroto byloje, byla Nr. 2-149/2006.
36. Lietuvos Apeliacinis Teismas, civilinė byla pagal ieškovo likviduojamos E. Vilkio transporto paslaugų įmonės atskirąjį skundą dėl Klaipėdos apygardos teismo 2006 m. sausio 9 d. nutarties, kuria patvirtinti patikslinti finansiniai reikalavimai civilinėje byloje Nr. B2-324-3/2006 E. Vilkio transporto paslaugų įmonės bankroto byloje, byla Nr. 2-178/2006.
37. Lietuvos Apeliacinis Teismas, civilinė byla pagal atsakovo bankrutuojančios V. S. komercinės – prekybinės firmos „Alytaus gija“ savininkės V. S. atskirąjį skundą dėl Kauno apygardos teismo 2006 m. sausio 30 d. nutarties, kuria areštuotas V. S ir A. S. nuosavybės teise priklausantis turtas, civilinėje byloje Nr. B2-164-109/2006 pagal ieškovo Alytaus apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos ieškinį atsakovui V. S. komercinei – prekybinei firmai „Alytaus gija“ dėl bankroto bylos iškėlimo, byla Nr. 2-211/2006.
38. Lietuvos Apeliacinis Teismas, civilinė byla pagal ieškovo UAB „Reprodukcijos studija“ atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2006 m. balandžio 11 d. nutarties

civilinėje byloje Nr. B2-1271-41/2006, kuria ieškovo UAB „Reprodukcijos studija“ ieškinys dėl bankroto bylos iškėlimo atsakovui S. Š. individualiai įmonei atmestas, byla Nr. 2-313/2006.

39. Lietuvos Apeliacinis Teismas, civilinė byla pagal atsakovo individualios įmonės J. J. firmos „Vaiminda“ atskirąjį skundą dėl Kauno apygardos teismo 2006 m. gegužės 16 d. nutarties, kuria J. J. firmai „Vaiminda“ iškelta bankroto byla, byla Nr. 2-375/2006.
40. Lietuvos Apeliacinis Teismas, civilinė byla pagal pareiškėjos L. K. atskirąjį skundą dėl Panevėžio apygardos teismo 2006 m. birželio 5 d. nutarties, kuria pritaikytos laikinosios apsaugos priemonės R. K. įmonės „Romikonda“ bankroto byloje, byla Nr. 2-413/2006.
41. Lietuvos Apeliacinis Teismas, civilinė byla pagal atsakovo J. Kurkausko įmonės atskirąjį skundą dėl Panevėžio apygardos teismo 2006 m. liepos 11 d. nutarties civilinėje byloje Nr. B2-00327-280/2006 pagal ieškovo Panevėžio apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos ieškinį atsakovui J. Kurkausko įmonei dėl bankroto bylos iškėlimo, byla Nr. 2-543/2006.

SANTRAUKA

Magistro baigiamasis darbas: Individualios įmonės bankrotas: teorinės ir praktinės problemos.

Pagrindinės sąvokos: individuali įmonė, bankroto procesas, vykdymo procesas.

Darbe siekiama išanalizuoti teorines ir praktines problemas, kylančias dėl individualios įmonės ir jos savininko materialinės atsakomybės, įmonei iškėlus bankroto bylą bei ją likvidavus dėl bankroto ir pateikti siūlymus, kaip galima būtų tobulinti galiojančius teisės aktus, reglamentuojančius individualios įmonės bankrotą, bei jos savininko materialinę atsakomybę.

Pirmojoje darbo dalyje pateikiama individualios įmonės samprata, aptariamas jos materialinės atsakomybės teisinis reglamentavimas, išskiriantis ją iš kitų juridinių asmenų. Nagrinėjama individualios įmonės bankroto bylos iškėlimo ypatumai, pasikeitimai įmonėje, iškėlus jai bankroto bylą.

Antrojoje darbo dalyje aptariami individualios įmonės ir jos savininko, kaip fizinio asmens, kreditoriai, bendro kreditorių (individualios įmonės ir jos savininko) ir jų reikalavimų sąrašo sudarymo ypatumai ir problemos, įmonei iškėlus bankroto bylą. Nagrinėjama, kaip gali būti vykdomas išieškojimas pagal vykdymo proceso normas iš individualios įmonės turto ir jos savininko turto, inicijuojant ir vykdant individualios įmonės bankroto procedūras.

Trečiojoje darbo dalyje nagrinėjama, ar, likvidavus individualią įmonę dėl bankroto ir ją išregistravus iš Juridinių asmenų registro, baigiasi individualios įmonės prievolės jos kreditoriams. Aiškinamasi, ar bankrutavusios individualios įmonės savininko kreditoriai, dalyvavę individualios įmonės bankroto procese, turi teisę tęsti skolų išieškojimą iš buvusios individualios įmonės savininko.

Ketvirtojoje darbo dalyje analizuojamos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos Apeliacinio Teismo nutartys individualių įmonių bankroto bylose.

Zusammenfassung

Die Masterabschlussarbeit heißt „Die Insolvenz eines individuellen Unternehmens: theoretische und praktische Probleme“.

Hauptbegriffe sind das individuelle Unternehmen, das Insolvenzverfahren, das Durchführungsverfahren.

In der vorliegenden Arbeit werden theoretische und praktische Probleme, die wegen der materiellen Haftung eines individuellen Unternehmens und seines Besitzers entstehen, analysiert, wenn das Unternehmen unter der Insolvenzerklärung ist und aufgelöst wird. Es wird eine Vervollkommenung der geltenden Rechtsakte vorgeschlagen, die eine Insolvenz des individuellen Unternehmens und die materielle Haftung seines Besitzers reglementieren.

In dem ersten Teil der Arbeit werden das rechtliche Reglementieren der materiellen Haftung eines individuellen Unternehmens behandelt, die Besonderheiten der Insolvenzverfahrenserklärung des individuellen Unternehmens, die Veränderungen im Unternehmen nach der Insolvenzverfahrenserklärung erörtert.

In dem zweiten Arbeitsteil werden Insolvenzgläubiger des individuellen Unternehmens und seines Besitzers, der eine natürliche Person ist, erläutert. Dieser Teil der Arbeit behandelt Probleme und Besonderheiten der Gesamtliste der Gläubiger.

Der Stützpunkt des dritten Arbeitsteils ist der Ausgang der Verpflichtung des individuellen Unternehmens für seine Gläubiger. Es wird analysiert, ob die Gläubiger, die an einem Insolvenzprozess des individuellen Unternehmens teilgenommen haben, das Recht haben, eine Schuldbeitreibung von dem Besitzer des individuellen Unternehmens fortzusetzen.

Der vierte Teil der Arbeit analysiert Entscheidungen des Obersten Gerichts Litauens und des litauischen Berufungsgerichts, wenn das individuelle Unternehmen unter der Insolvenzerklärung ist.